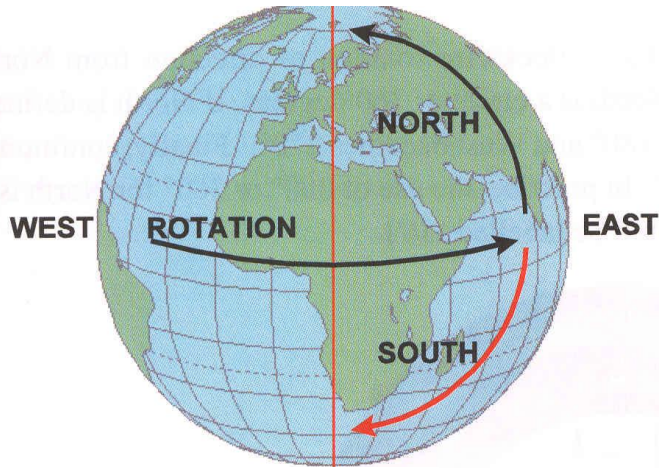

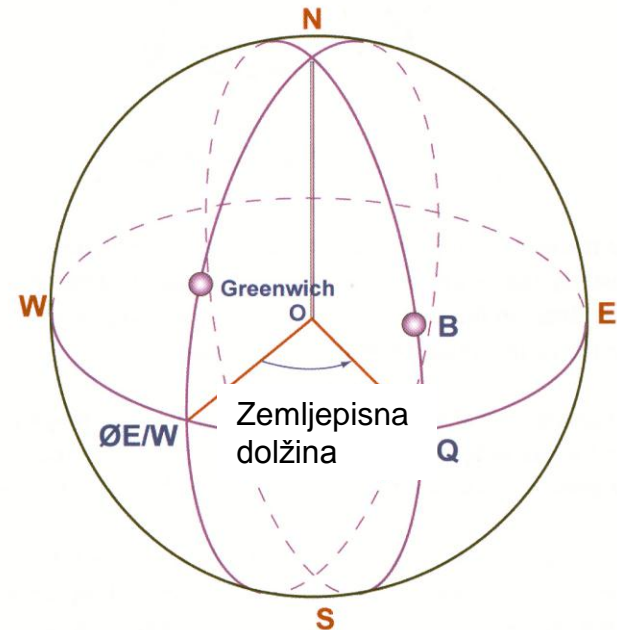
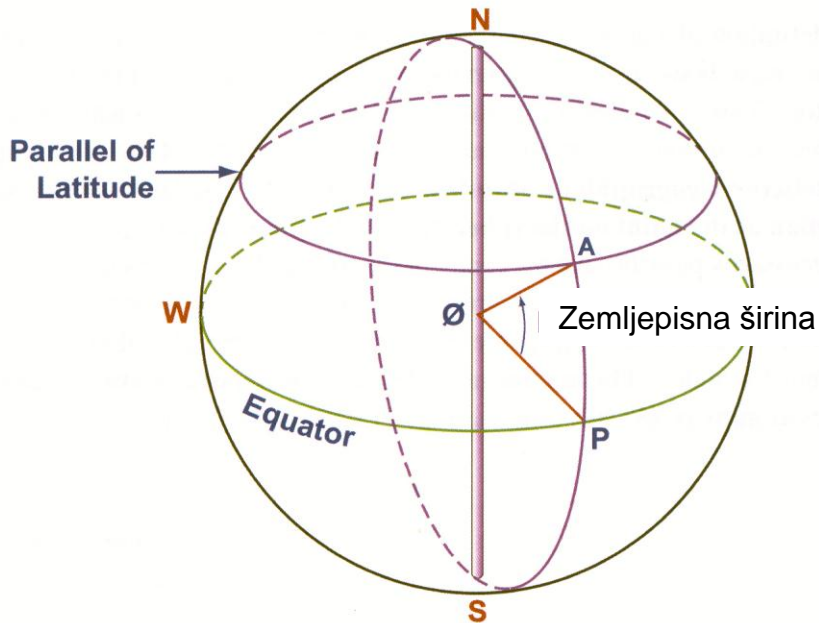
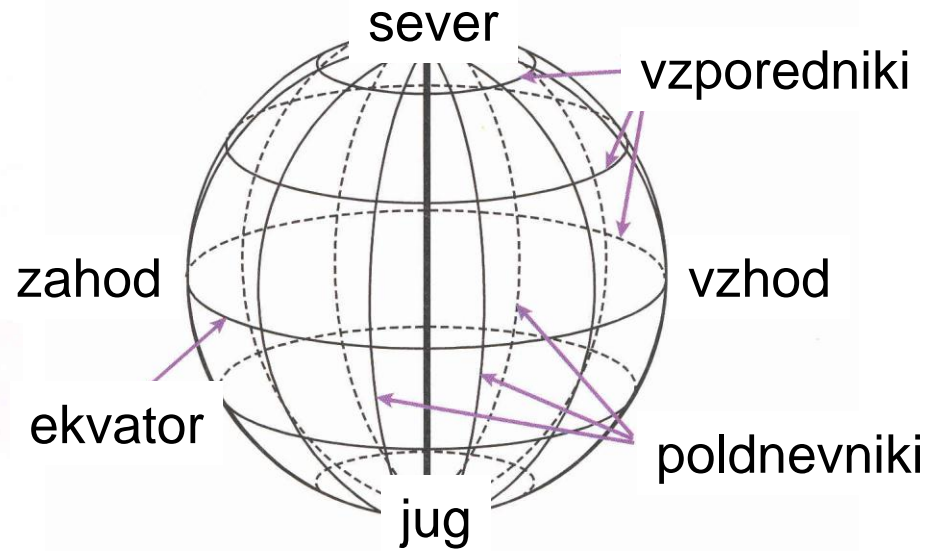

Osnovne geometrijske lastnosti zemlje

Severni pol

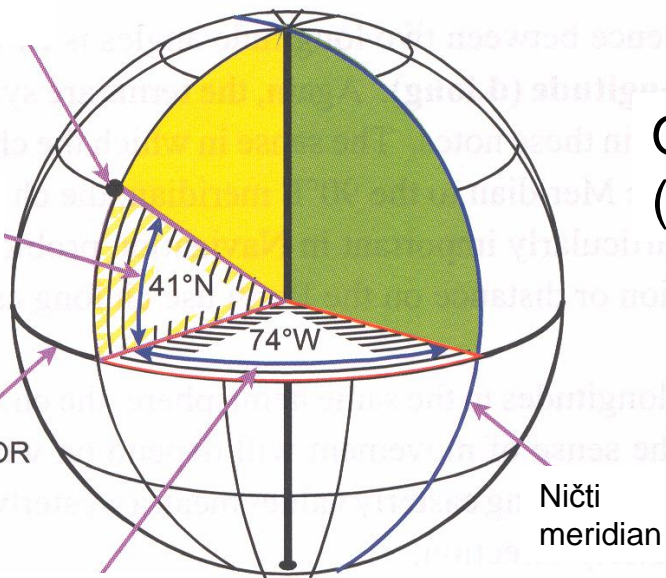

Južni pol

Zemljepisna dolžina

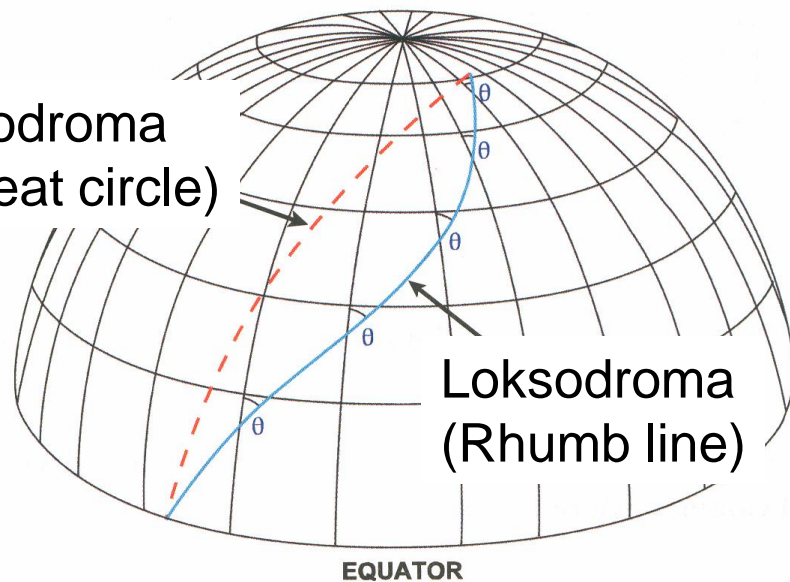

EQUATOR

Ničti meridian

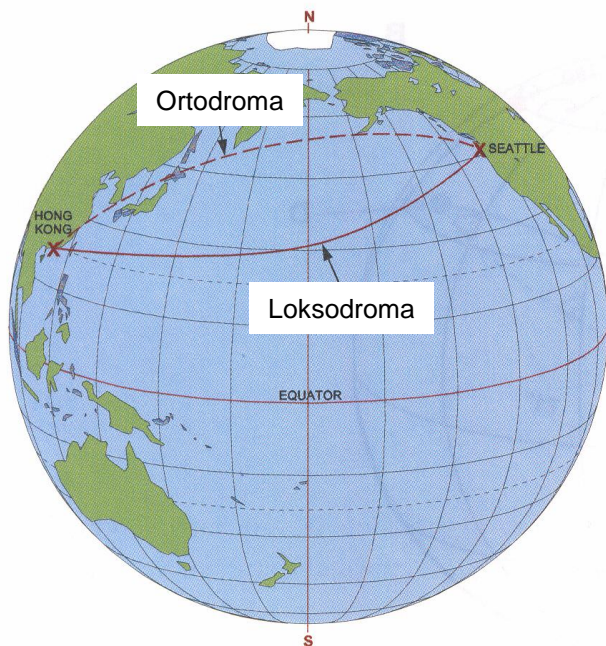
Zemljepisna širina

Ortodroma
(Great circle)

Loksodroma
(Rhumb line)

EQUATOR

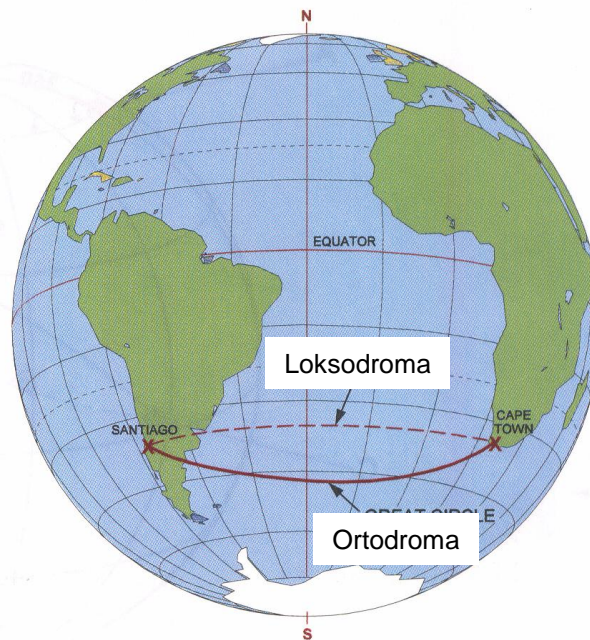

Ortodroma

Loksodroma

EQUATOR

S

Loksodroma

Ortodroma

EQUATOR

S

MAGNETNI KOMPAS – DELOVANJE IN UPORABA V LETALSTVU

Boeing 757-200, magnetni kompas

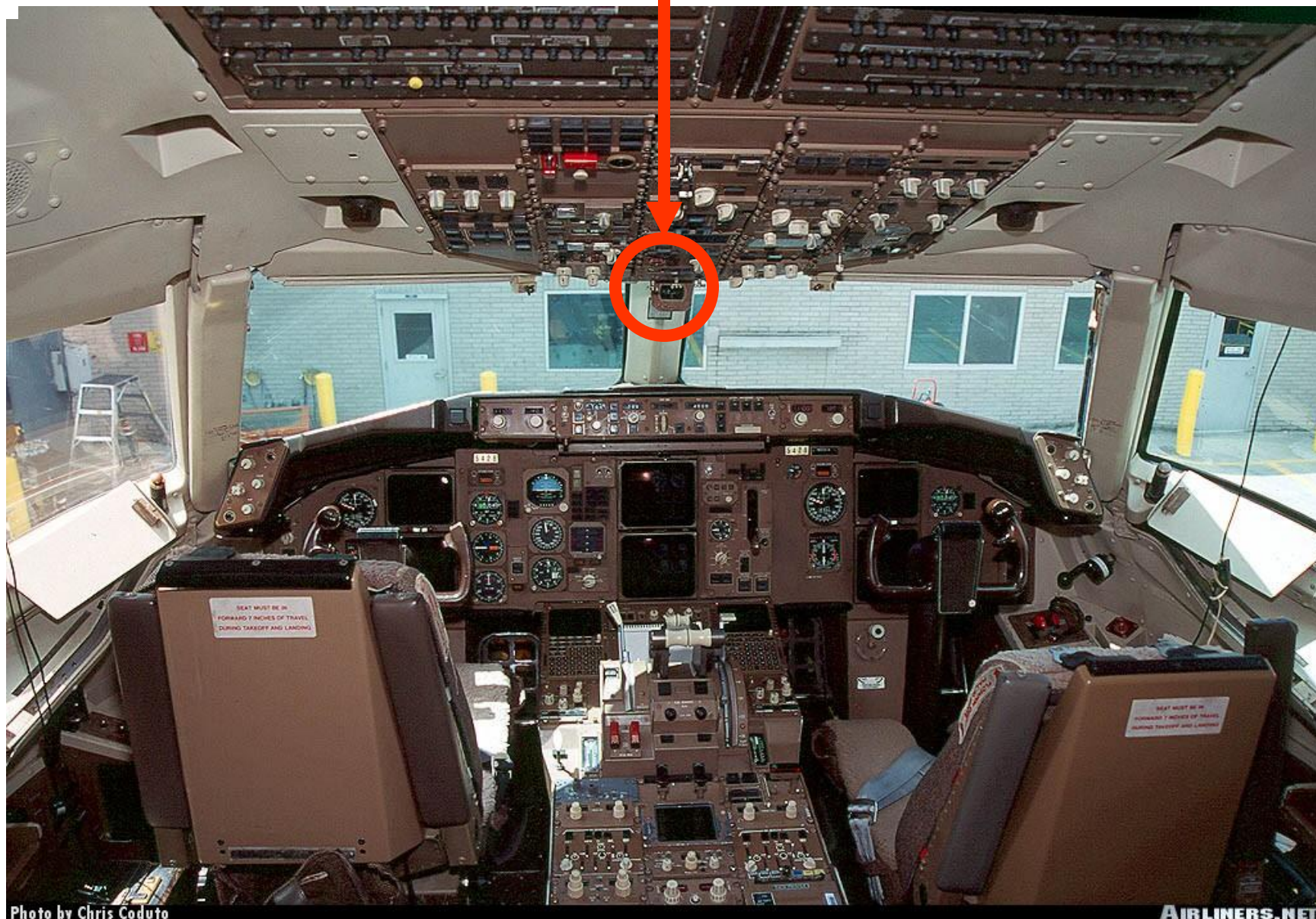

Photo by Chris Coduto

AIRLINERS.NET

Cessna 180, magnetni kompas

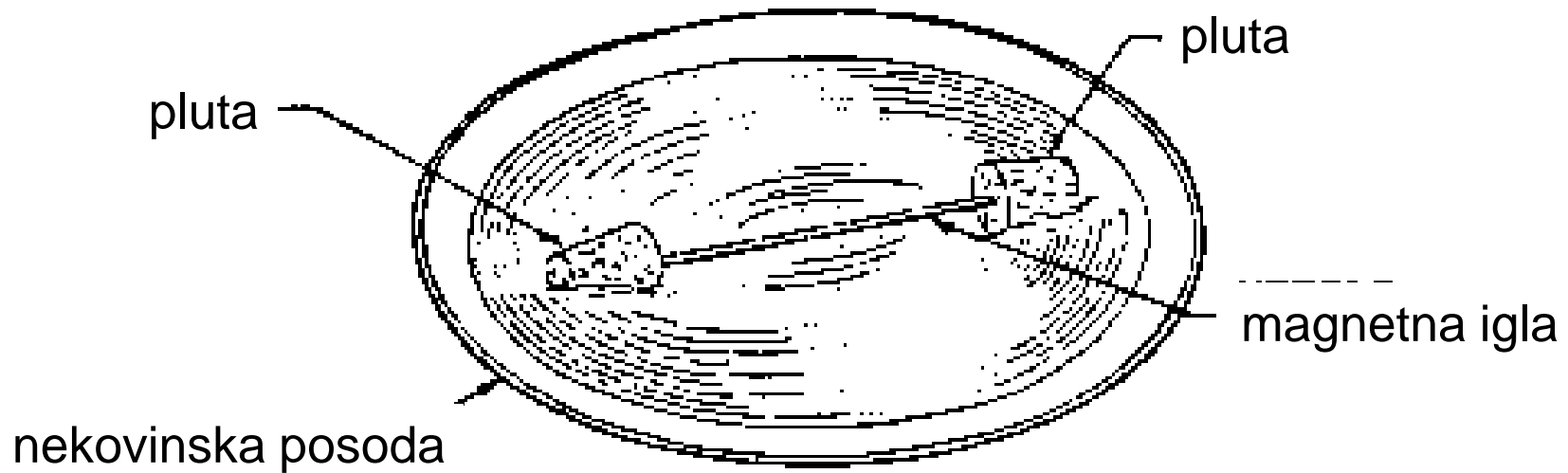
Magnetni kompas je naprava za določanje strani neba in izkorišča vedenje magnetne igle v zemljinem magnetnem polju

Zgodovina magnetnega kompasa:

- Prva znana uporaba - na Kitajskem 2000 let p.n.š.
- V Sredozemlje so ga prinesli v 12. st.
- Današnjo obliko dobil v 14. st. – BUSOLA, igla vpeta na sredini in razdelki po obodu od 0° do 360°
- Tekočinski magnetni kompas izdelali Angleži v 19. st.- večja stabilnost kazanja smeri, uporablja se še danes

Kitajski magnetni kompas iz leta 2000 p.n.š.

Suhi magnetni kompas - BUSOLA

© 2002 HowStuffWorks

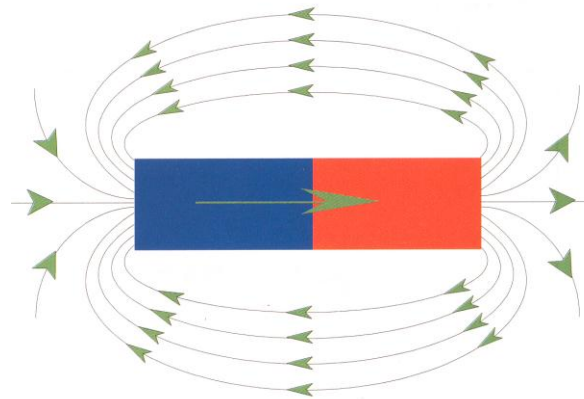

Tekočinski magnetni kompas

Magnetizem:

- Železov oksid – MAGNETIT – ima magnetne lastnosti
- Feromagnetne snovi lahko namagnetimo
  - Mehko železo – lahko namagnetimo vendar hitro zgubi magnetizem – čisto železo, železo legirano s silicijem
  - Trdo železo – težko namagnetimo, ostane trajni magnet - jeklo legirano s kromom, kobaltom ali tungstenom
- Magnet ima rdeč in moder pol

Metode namagnetenja:

- z vstavitvijo jeklene palice v magnetno polje trajnega magneta – velja samo za mehko železo – negativni vpliv na mag. kompas
- z vlečenjem magneta po jekleni palici
- z tresenjem jeklene palice v magnetnem polju – najpogostejši vzrok namagnetenja delov letala med proizvodnim procesom – negativni vpliv na magnetni kompas
- z vstavitvijo jeklene palice v magnetno polje električne tuljave

Metode razmagnetenja:

- magnet postavimo pravokotno v magnetno polje drugega magneta in ga tresemo
- magnet segrejemo na 900°C
- magnet damo v električno tuljavo skozi katero teče izmenični električni tok, katerega amplituda se zmanjšuje proti 0

Zemljin magnetizem:

- Zemljino magnetno polje je podobno magnetnemu polju paličastega magneta
- Magnetna pola ne ležita na zemljini osi
- Kot med magnetnim poldnevnikom in geogr. poldnevnikom je
MAGNETNA DEKLINACIJA ali VARIACIJA (od 0° do 180°)

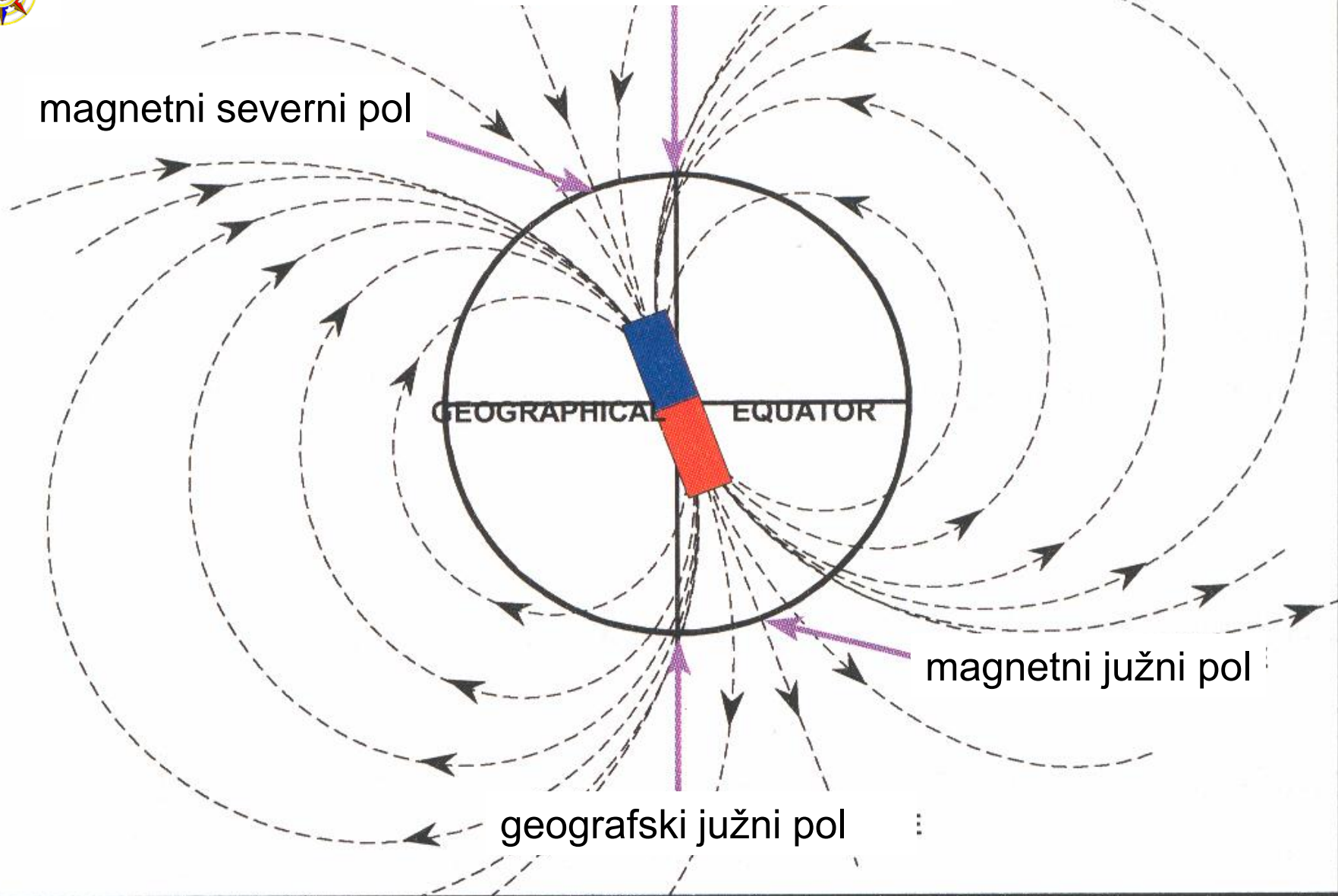
geografski severni pol

magnetni severni pol

GEOGRAPHICAL EQUATOR

magnetni južni pol

geografski južni pol

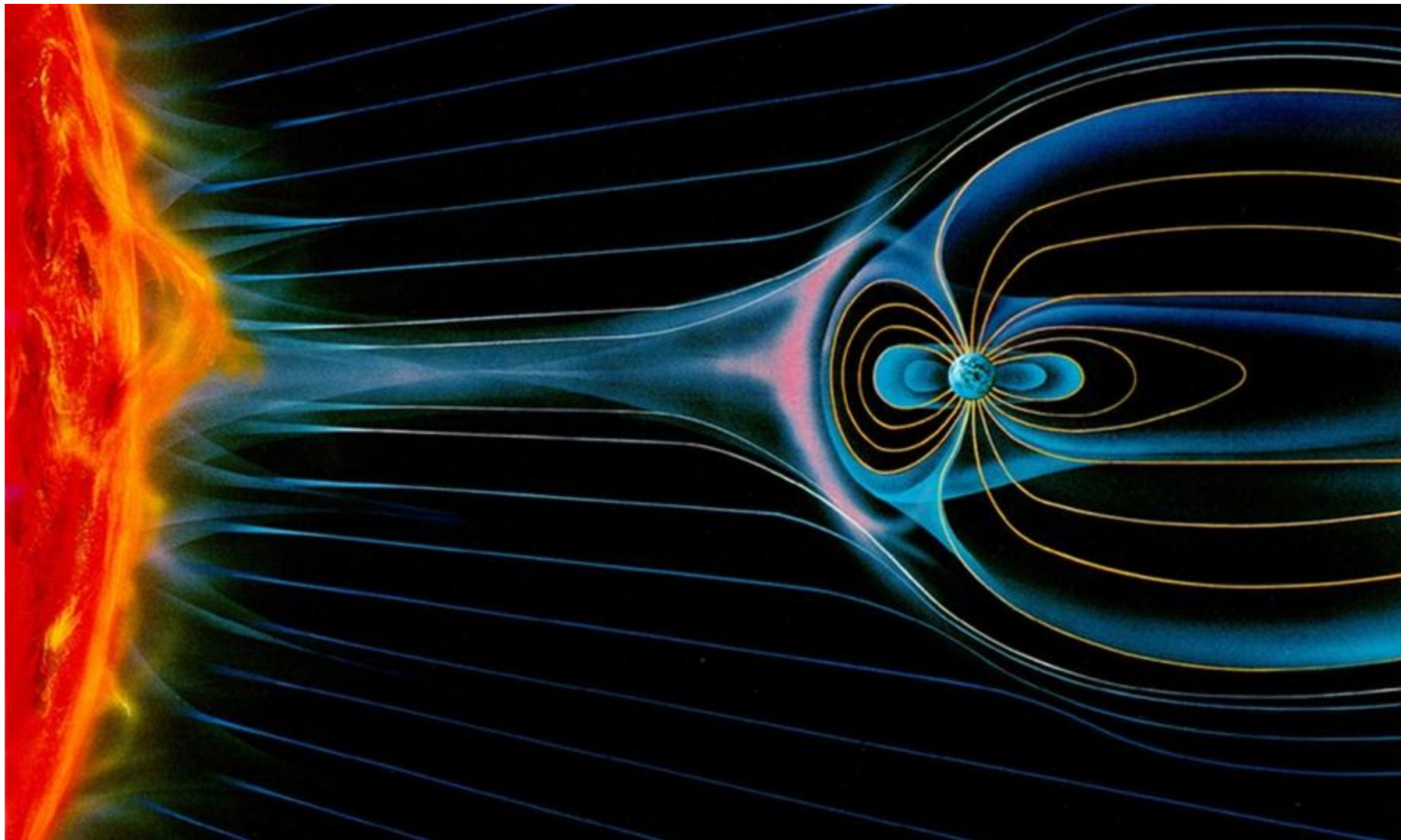

Časovno spreminjanje lege zemljinega magnetnega polja:

- dolgoperiodične spremembe – gibanje magnetnih polov okrog geografskih, perioda je 960 let
- letne spremembe magnetne deklinacije
- dnevne spremembe – rotacija zemlje, aktivnost sonca, spremembe atmosfere
- občasne anomalije – občasna povečana aktivnost sonca

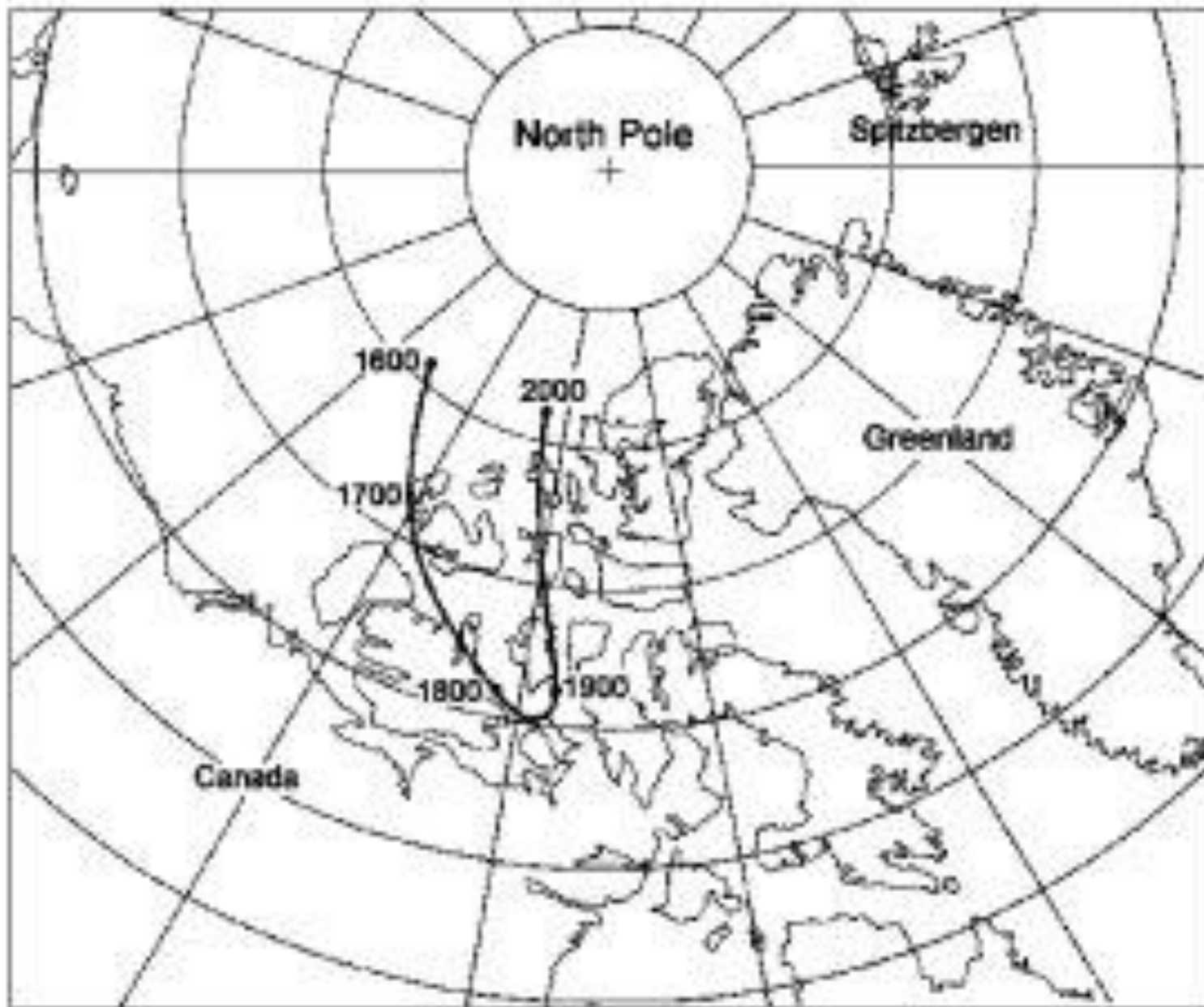
Deformacija zemljinega magnetnega polja zaradi vpliva sonca

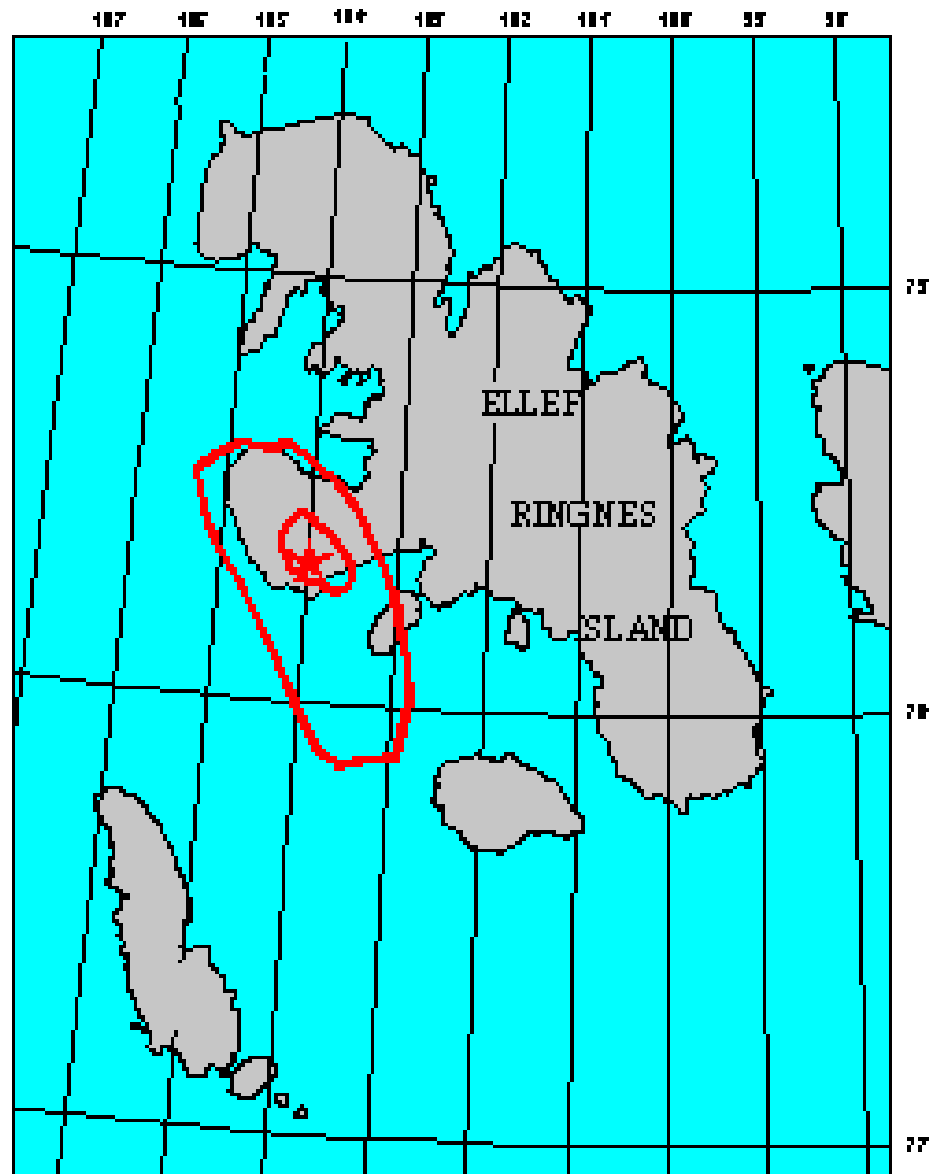

Premikanje severnega magnetnega pola

Dnevna spremba položaja severnega magnetnega pola

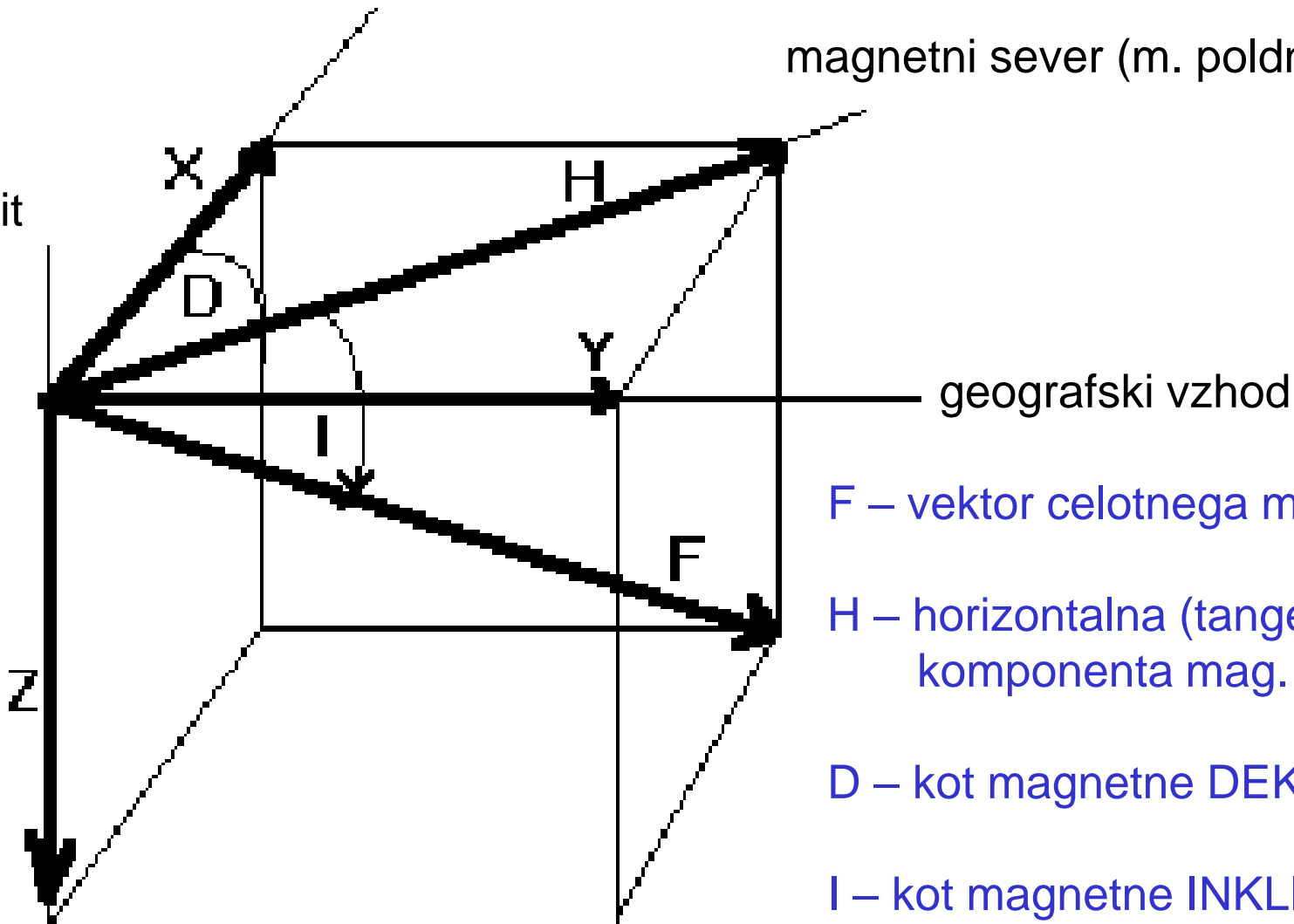

Magnetno polje ima v vsaki točki JAKOST in SMER

geografski sever (g. poldnevnik)

magnetni sever (m. poldnevnik)

Zenit

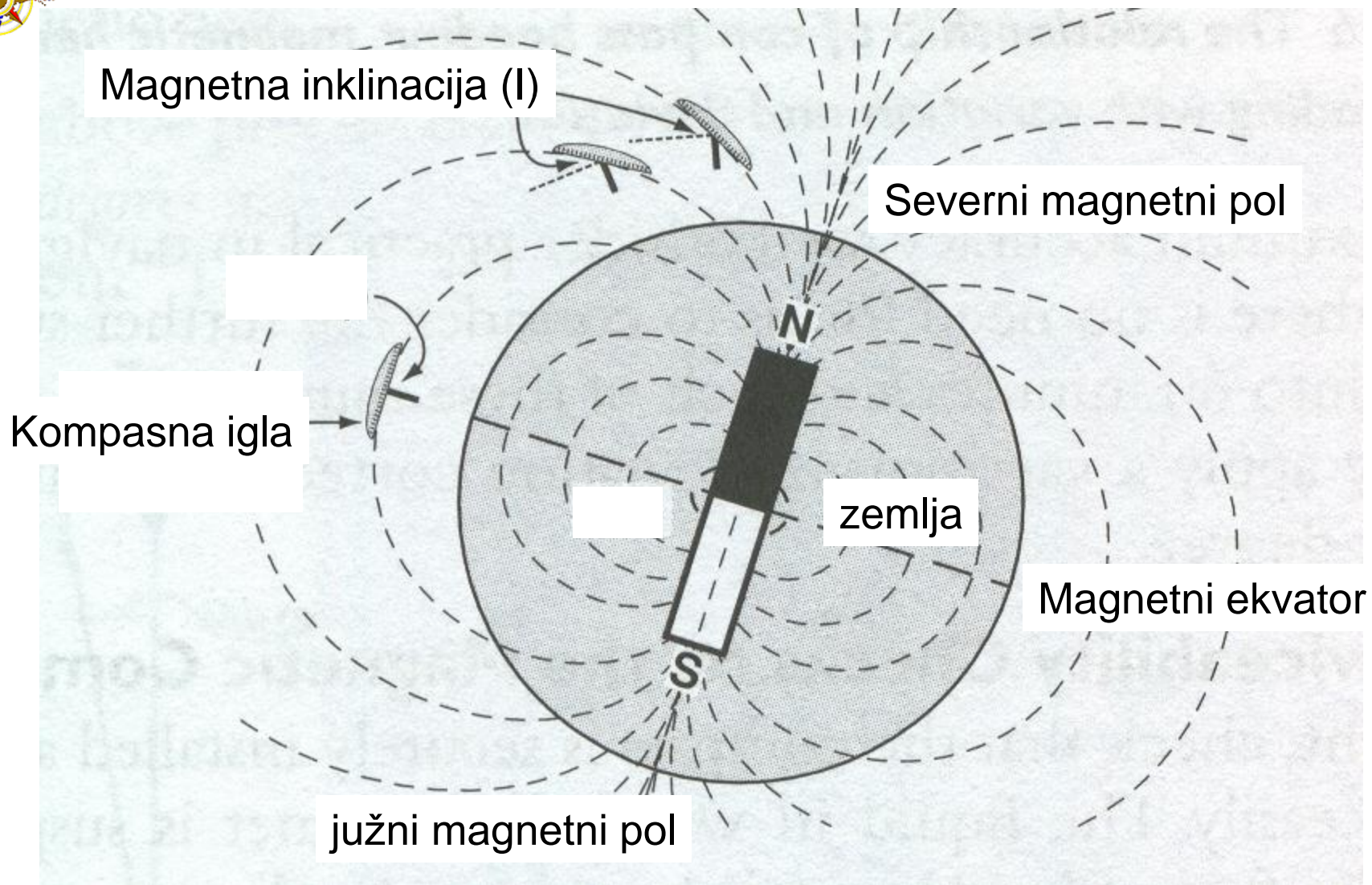

F – vektor celotnega mag. polja

H – horizontalna (tangencialna)
komponenta mag. polja

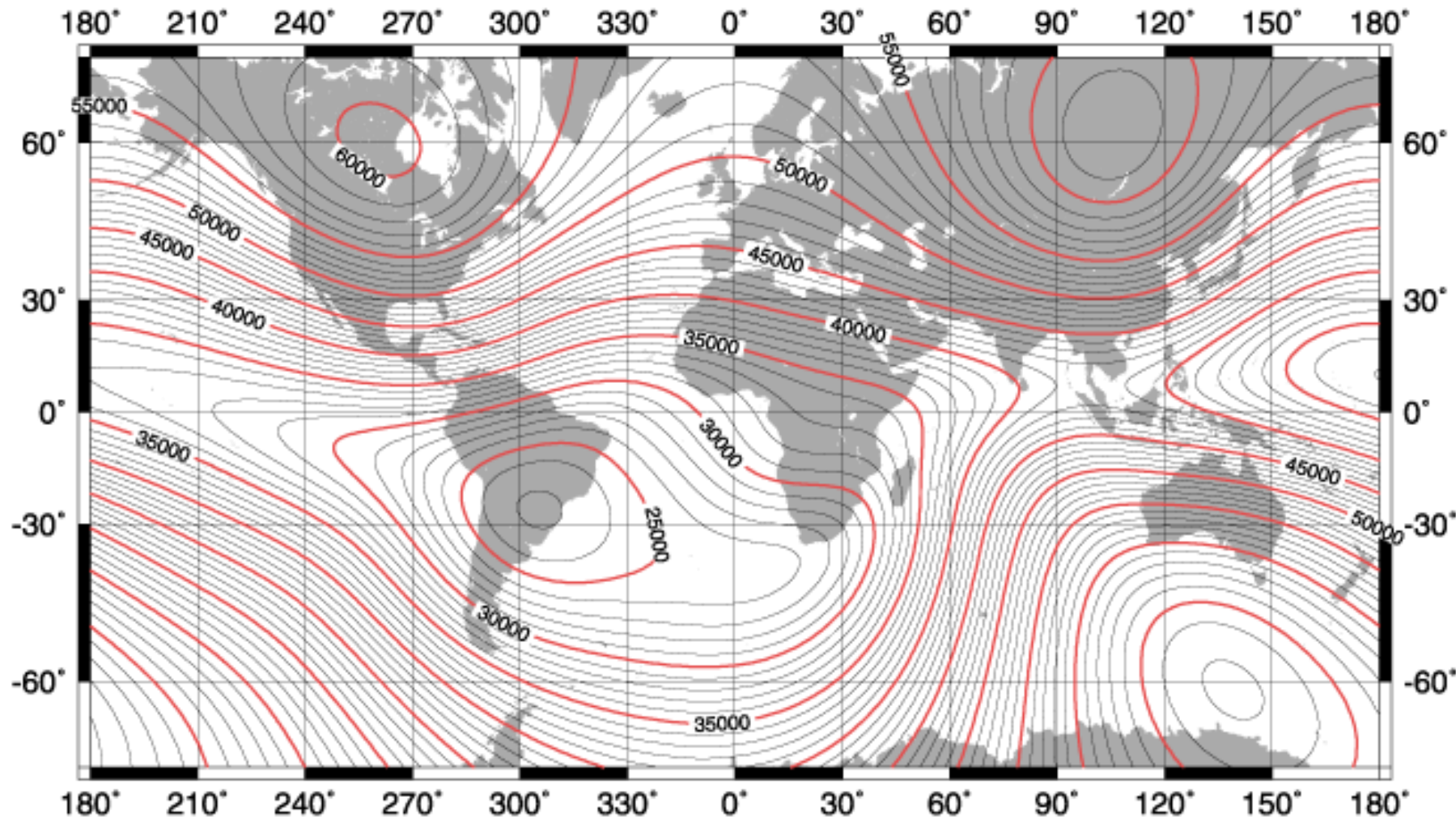
D – kot magnetne DEKLINACIJE

I – kot magnetne INKLINACIJE

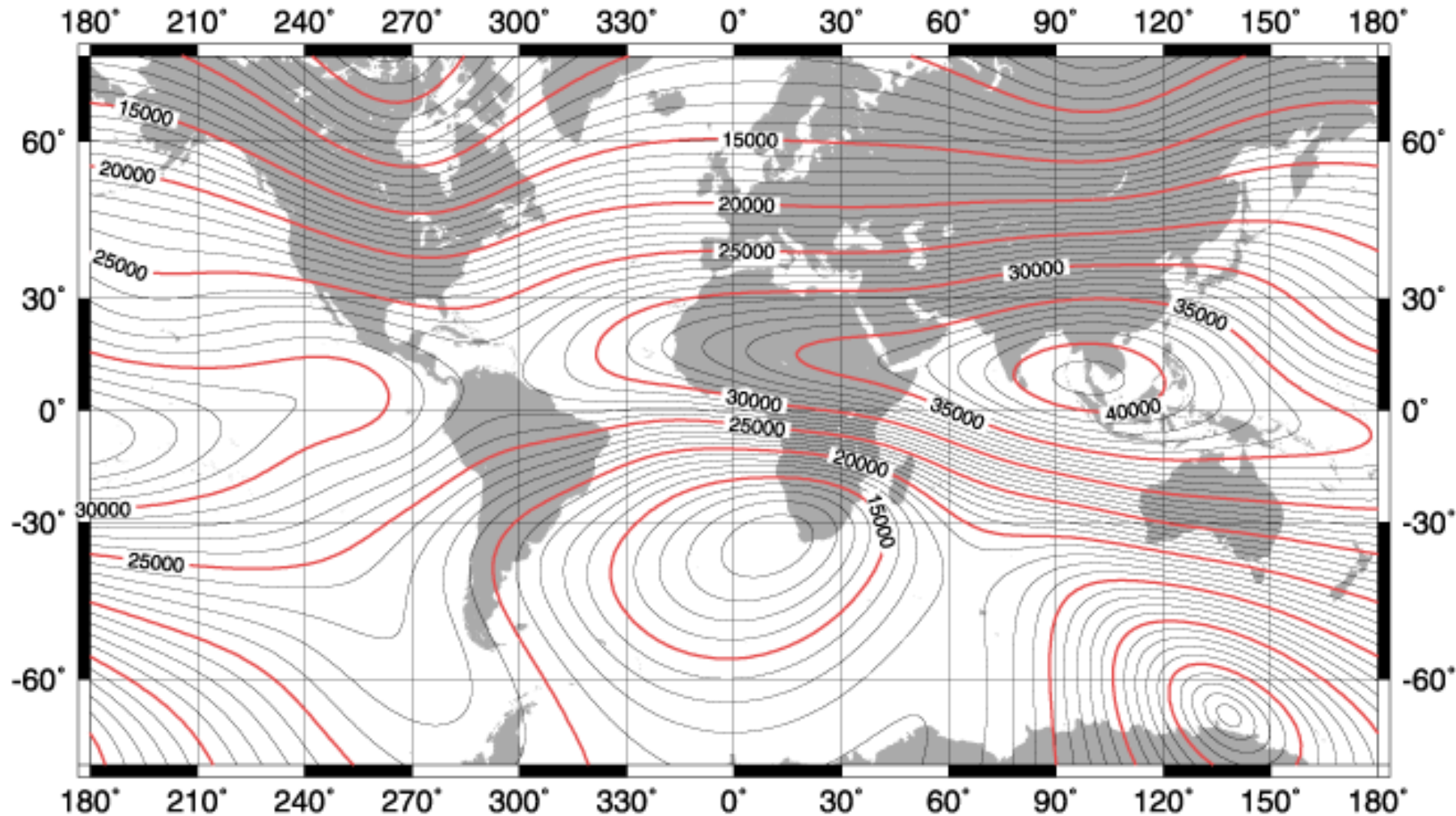

Jakost celotnega magnetnega polja (F)

Units : nanoTeslas
Contour Interval : 1000 nanoTeslas
Map Projection : Mercator

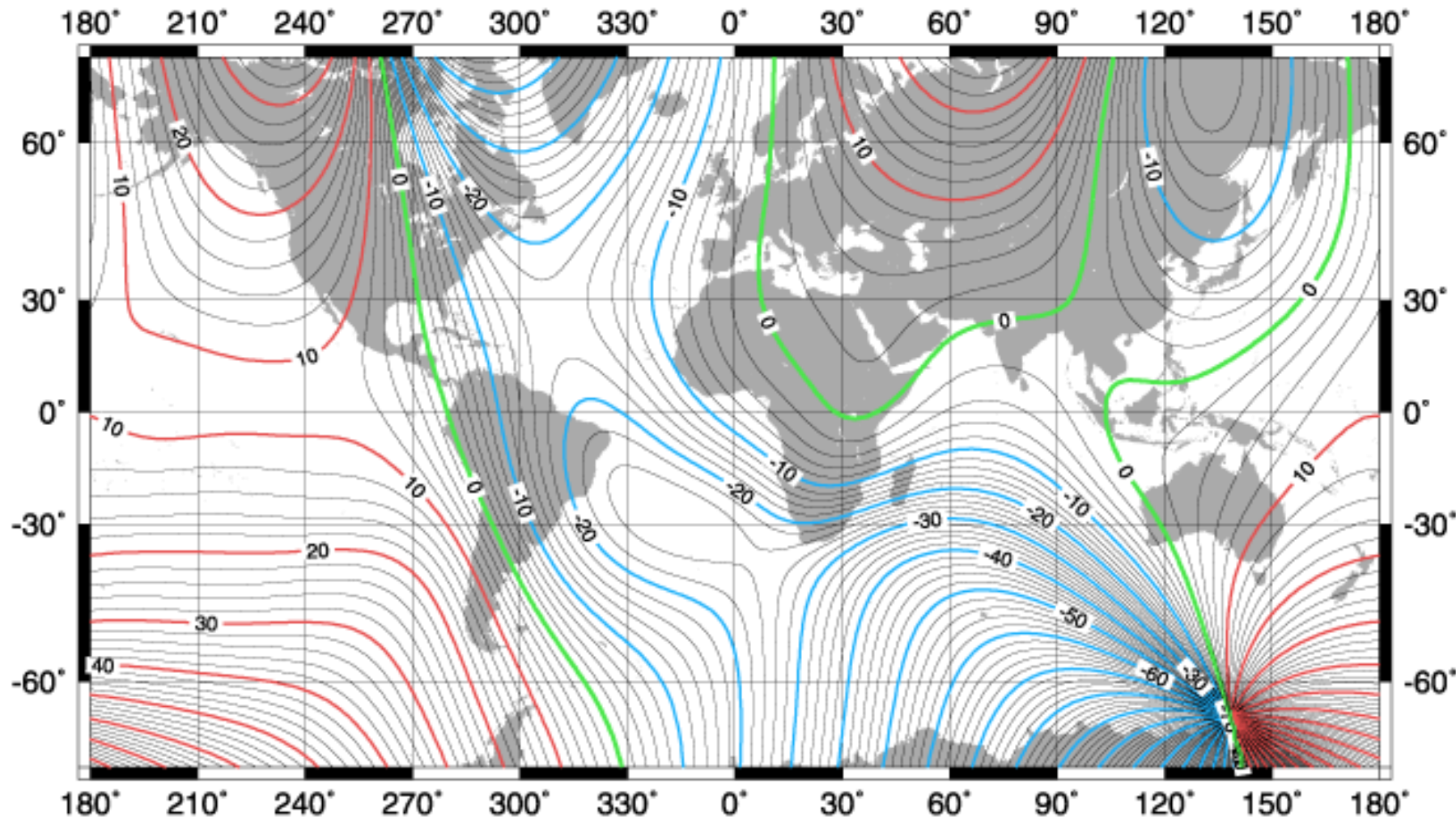
Jakost horizontalne komponente magnetnega polja (H)

Units : nanoTeslas
Contour Interval : 1000 nanoTeslas
Map Projection : Mercator

magnetna deklinacija (D)

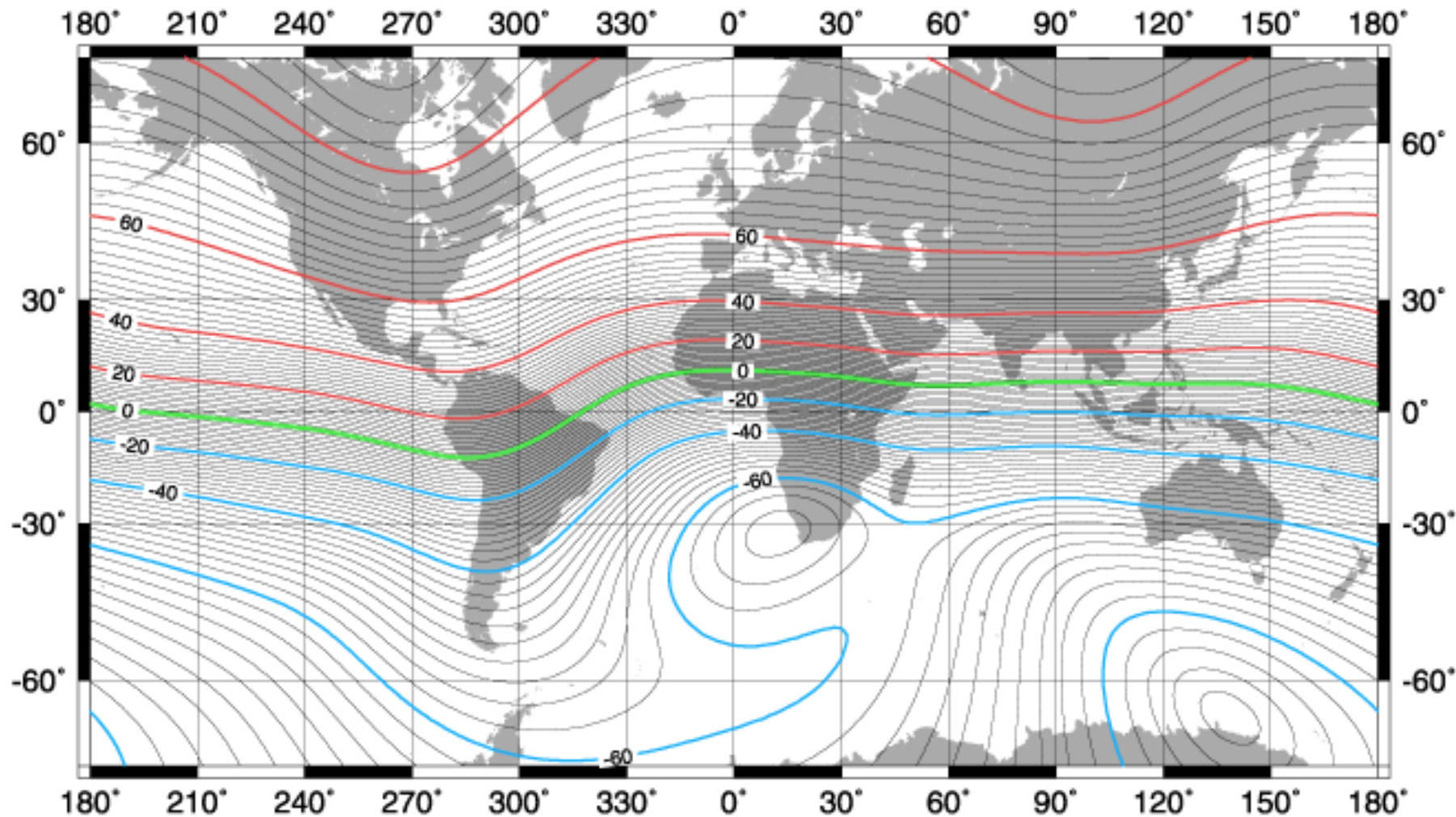

Izogone

Units (Declination) : degrees
Contour Interval : 2 degrees
Map Projection : Mercator

magnetna inklinacija (I)

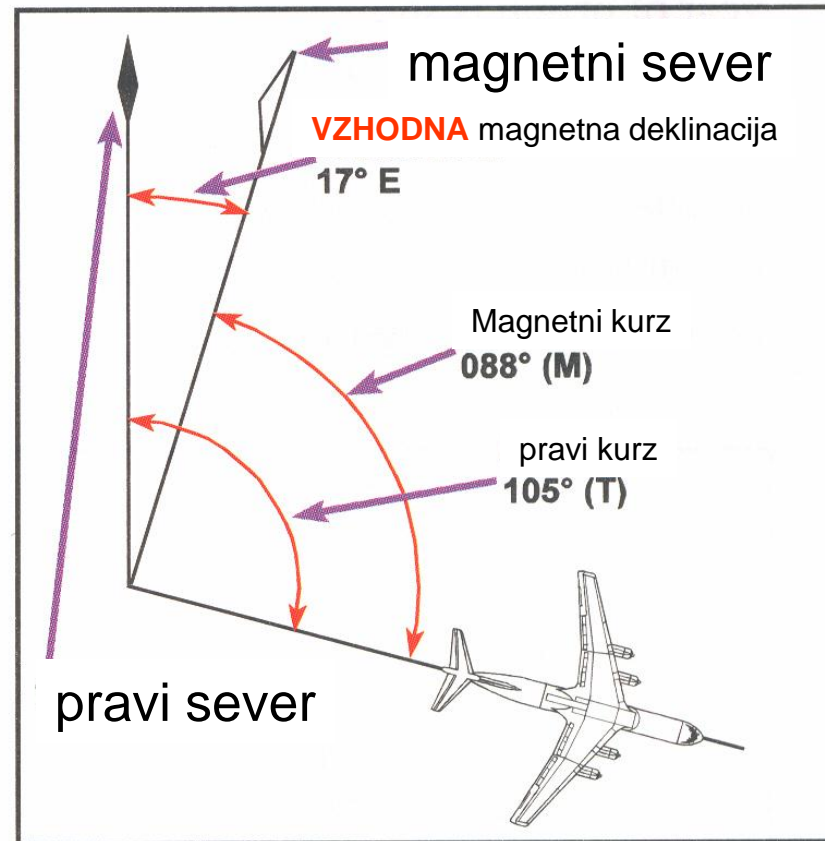
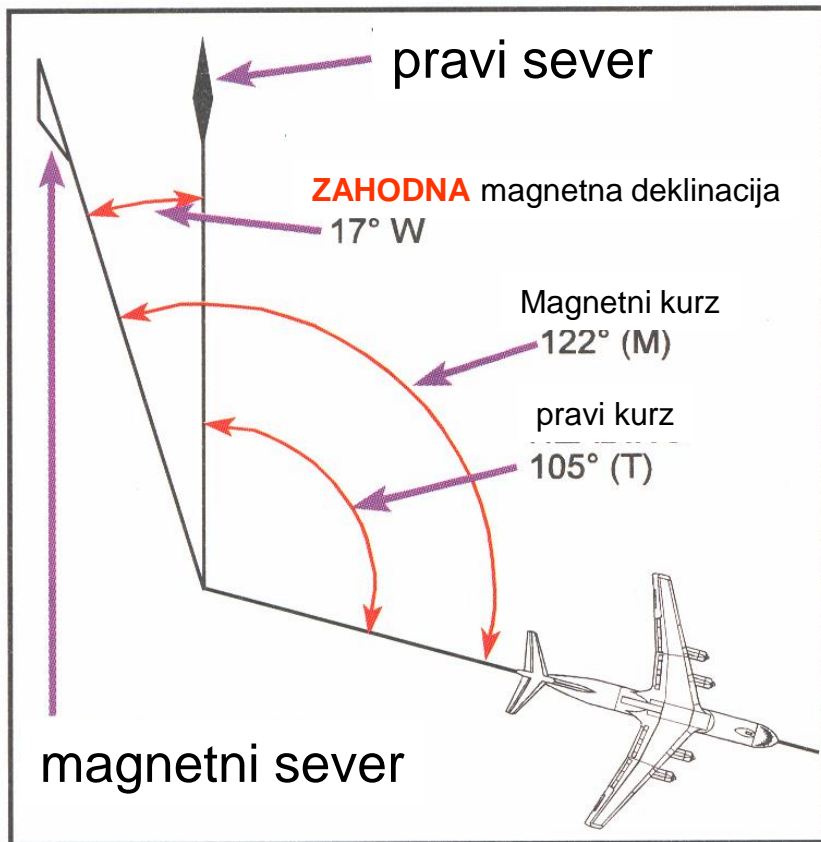
Izokline

Units (Declination) : degrees
Contour Interval : 2 degrees
Map Projection : Mercator

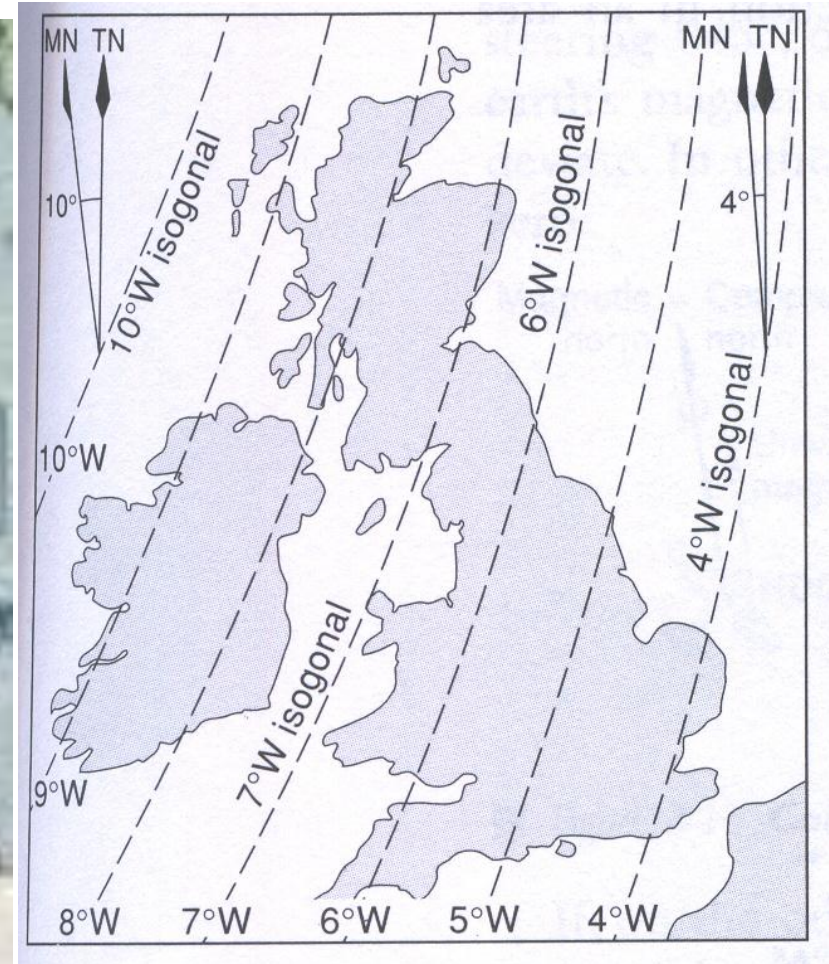

Vzhodna in zahodna magnetna deklinacija

Označevanje magnetne deklinacije na letalski karti

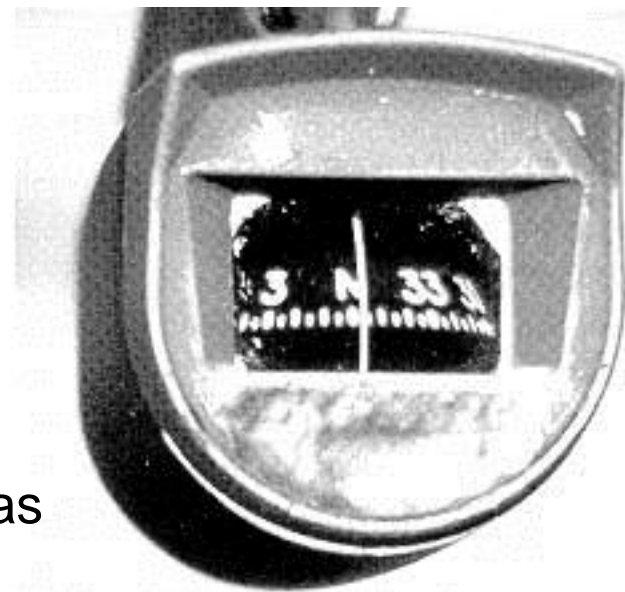

Na karti odčitamo PRAVO smer leta -
kompas nam kaže MAGNETNO smer leta!

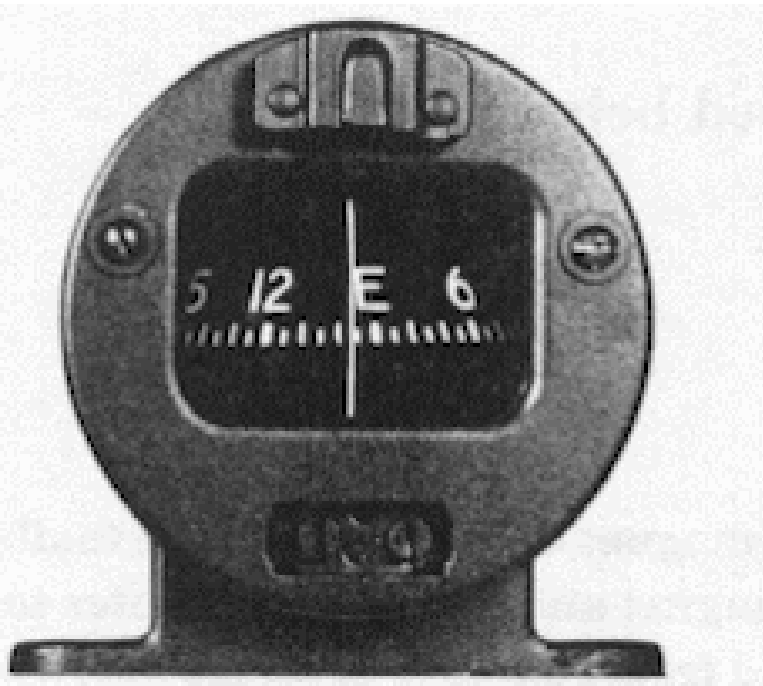

Magnetni kompas

- Z direktnim odčitavanjem
  - suhi
  - tekočinski – uporaba v letalstvu
- Senzorski – indukcijski magnetni kompas

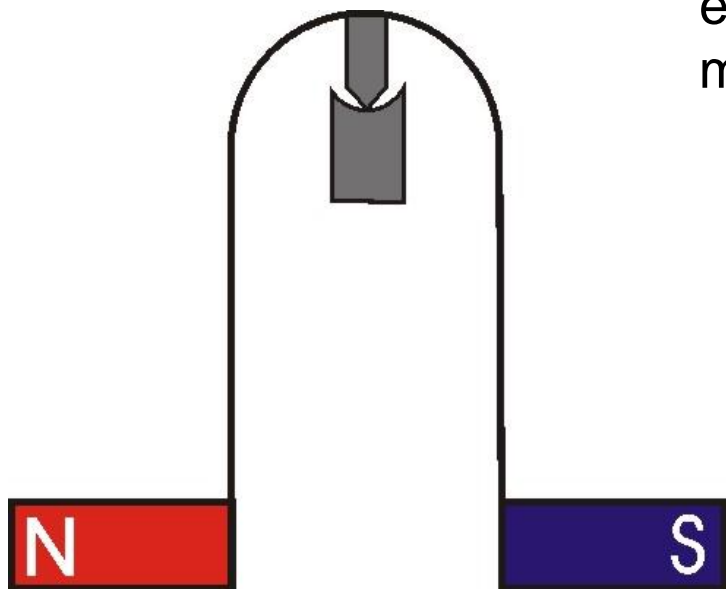

Kompas nam kaže kot med vzdolžno osjo letala in magnetnim poldnevnikom

Vpetje magnetne igle / rože

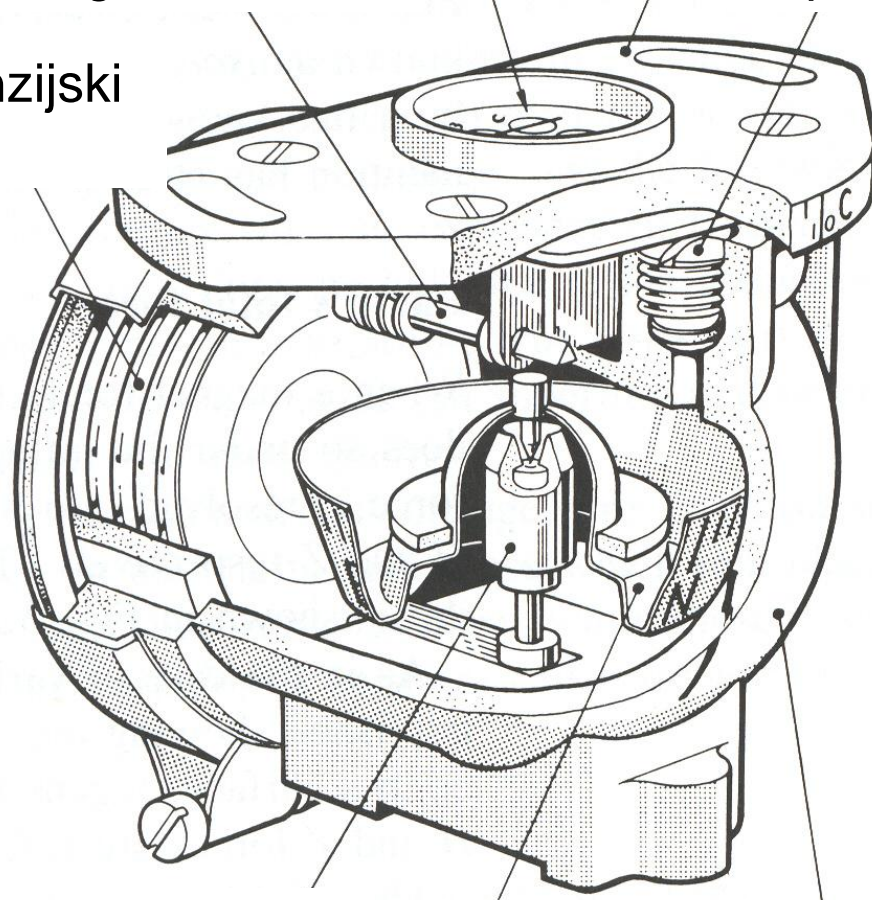
Indikator položaja
kompenzacijskih magnetov

Nosilec

Kompenzacijski
magneti

polnilna
odprtina

ekspanzijski
meh

vpetje rože

magnetna
roža

ohišje

Kompas mora ustrezati naslednjim zahtevam:

- čim bolj vodoravni položaj kompasne rože – roža vpeta kot nihalo, vpetje nad težiščem (na srednjih g. širinah nagib rože okrog 2°)
- čim večja občutljivost – močan magnet, čim manjše trenje - iridijeva konica in diamantna čašica, mazanje s tekočino, čim manjša masa rože
- neperiodičnost – roža mora umiriti brez prenihanja, lahki materiali, masa blizu točke vpetja, dušenje s tekočino

Kot med smerjo kompasnega severa in magnetnega severa je DEVIACIJA KOMPASA

Vzroki za deviacijo kompasa:

- jekleni in železni deli v letalu, ki so namagneteni
  - namagnetenje med proizvodnim procesom
  - namagnetenje v zemljinem magnetnem polju

- elektro magnetna polja inštrumentov

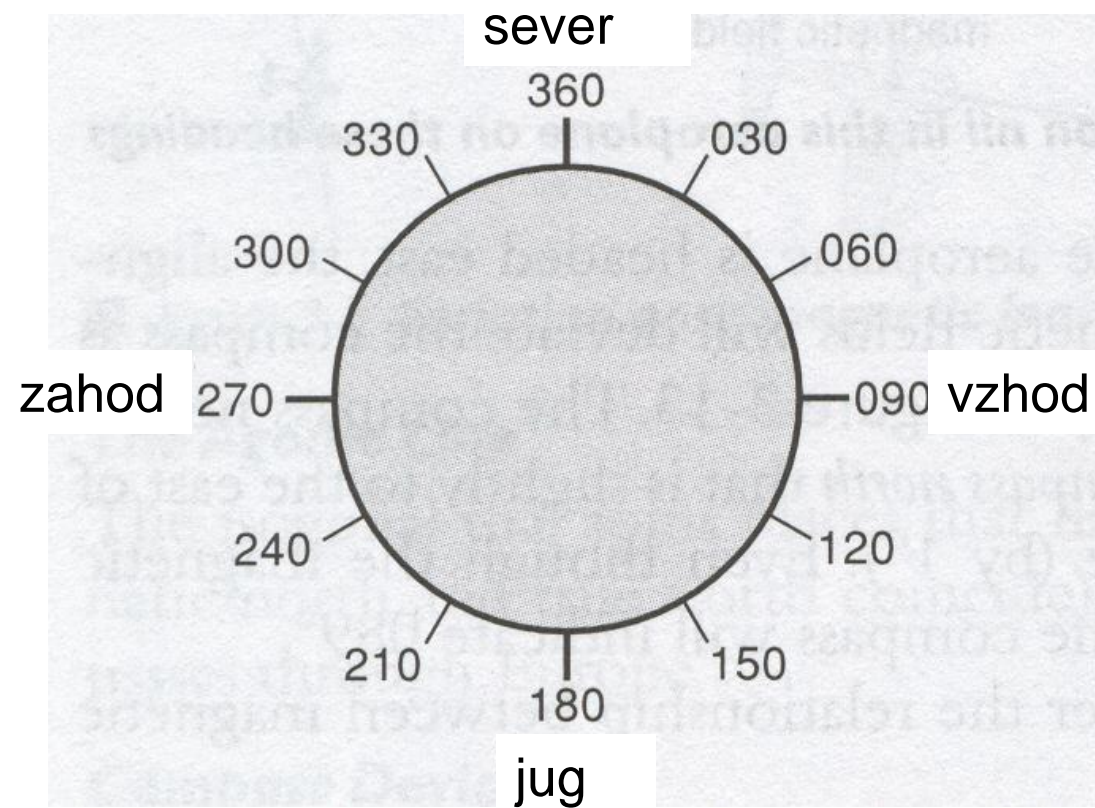
Deviacija je različna v različnih smereh

Zmanjšamo jo:

- z razmagnetanjem delov letala pred montažo
- s kompenzacijskimi magneti v ohišju kompasa
- z deviacijsko tabelo v letalu
- z montažo kompasa stran od ostalih inštrumentov

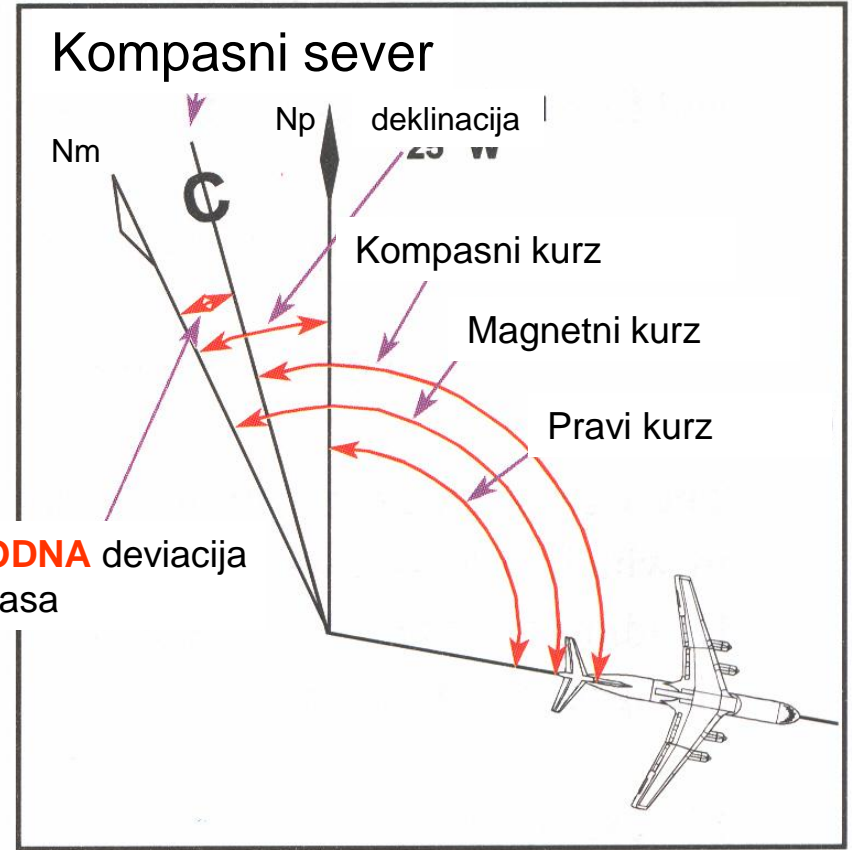
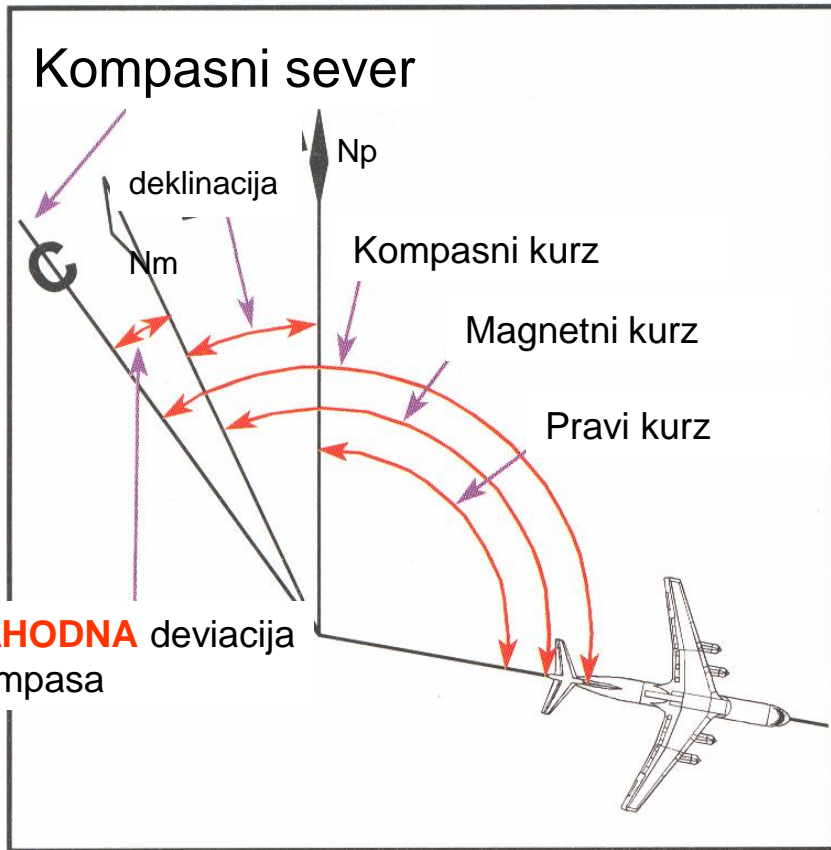
Deviacijska tabela v letalu poleg magnetnega kompasa

DEVIACIJSKA TABELA					
FOR					
N	30	60	E	120	150
STEER					
001	031	060	089	118	149
FOR					
S	210	240	W	300	330
STEER					
181	213	242	271	301	330
ON	☒	RADIOS	☐	NO	

Vzhodna in zahodna deviacija kompasa

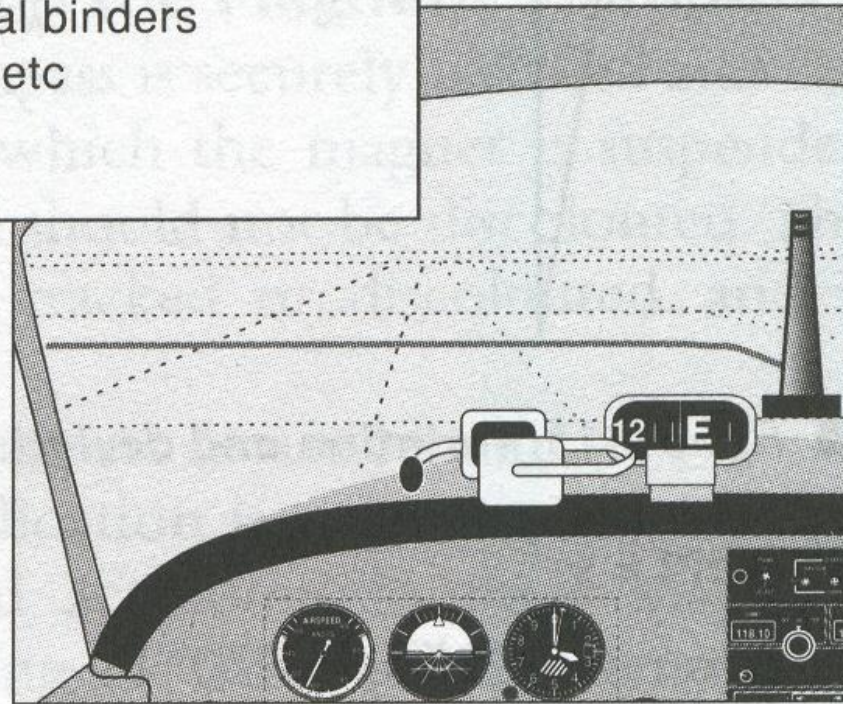
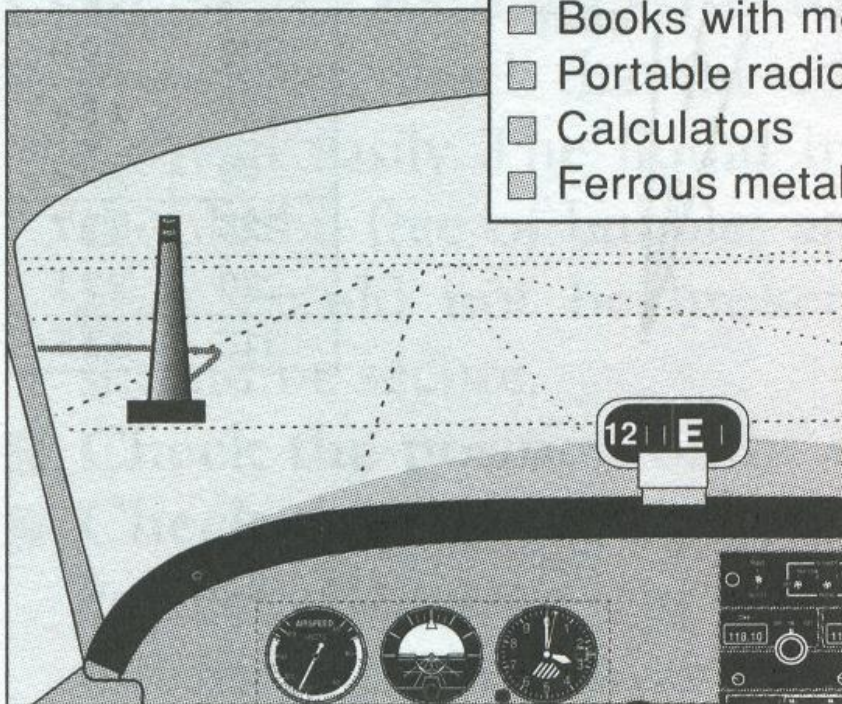

Poleg magnetnega komasa ne smemo polagati predmetov

Do not place these cockpit items near the magnetic compass:

- Headsets
- Books with metal binders
- Portable radios etc
- Calculators
- Ferrous metals

Pred letom preverimo delovanje magnetnega kompasa

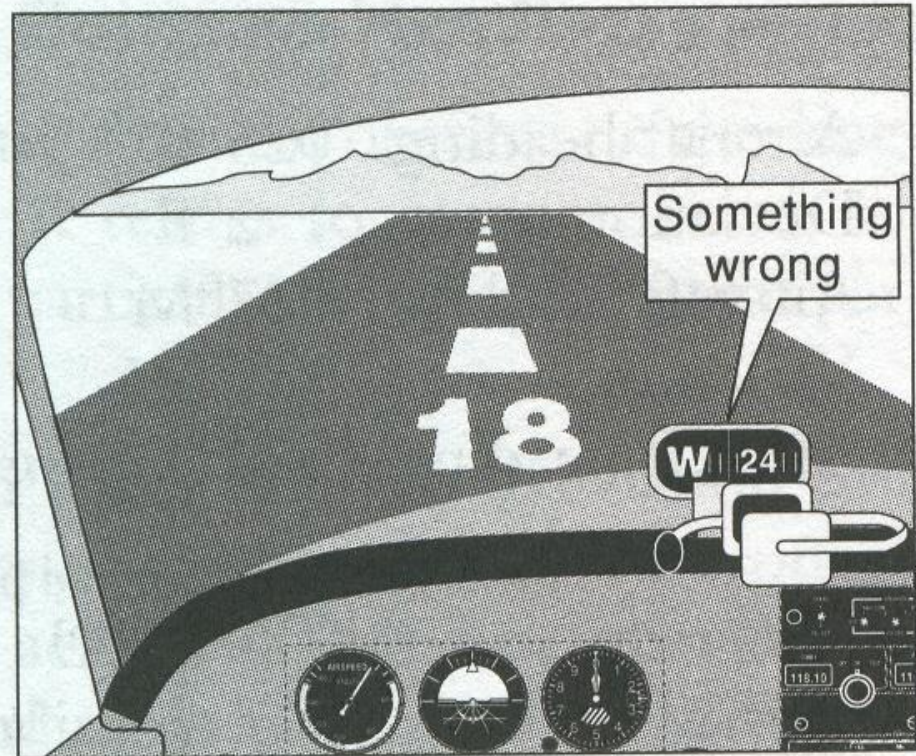
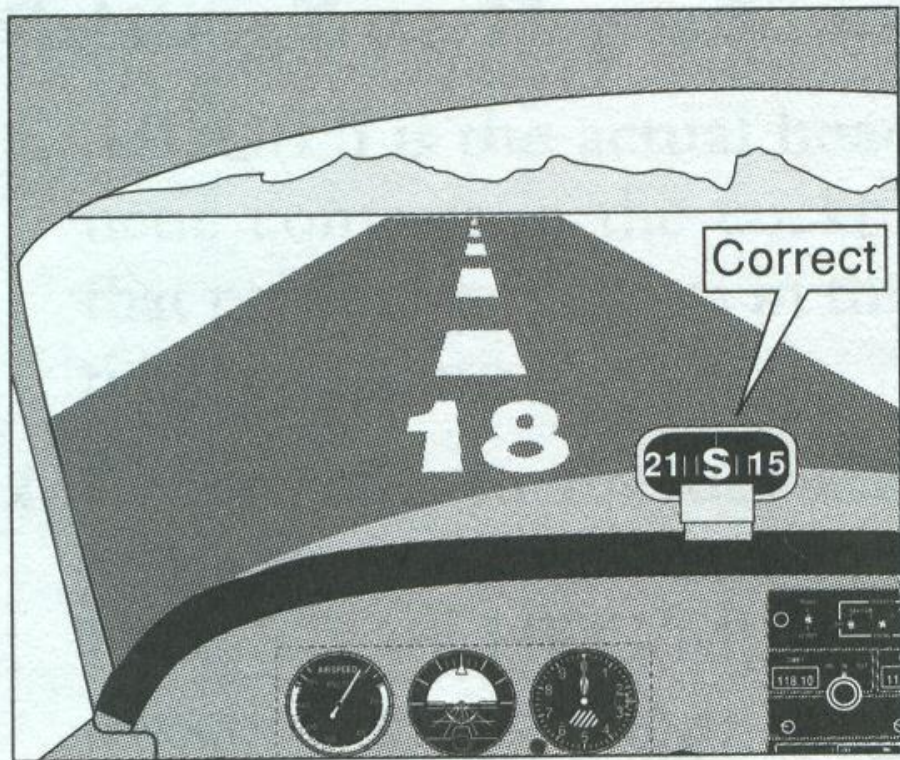
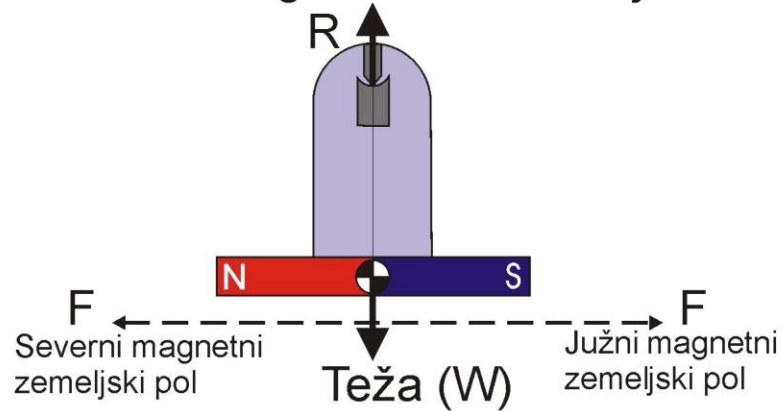

Fig. 2.17. A. ... direction

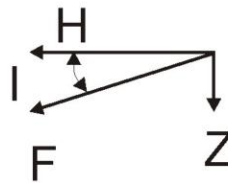
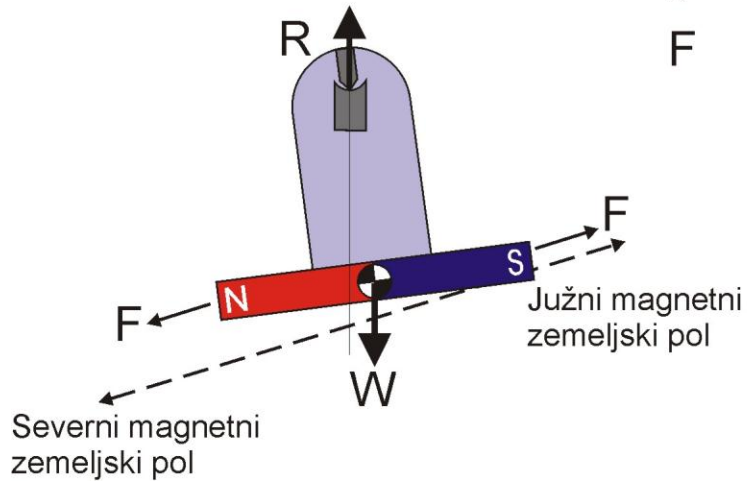

Vedenje magnetne igle / rože v zemljinem magnetnem polju

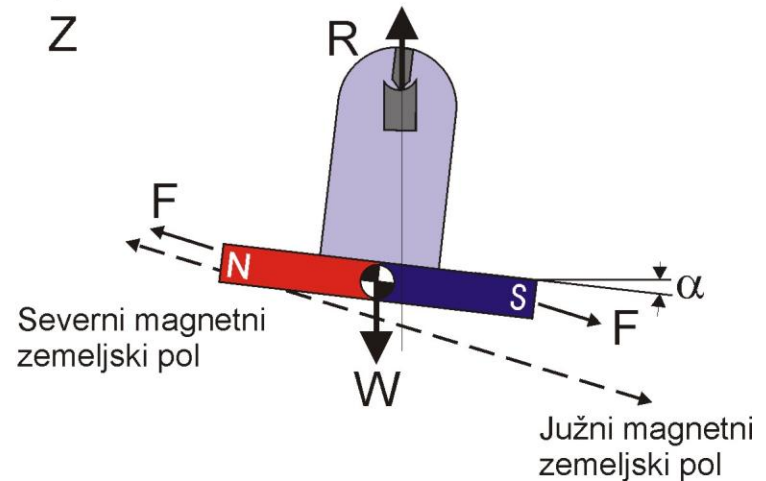
Na magnetnem ekvatorju

Na severni polobli

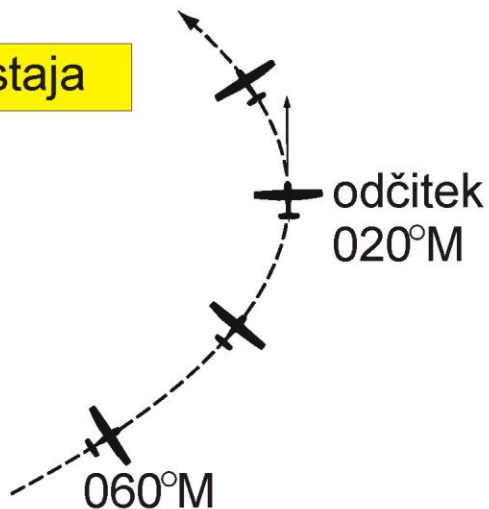
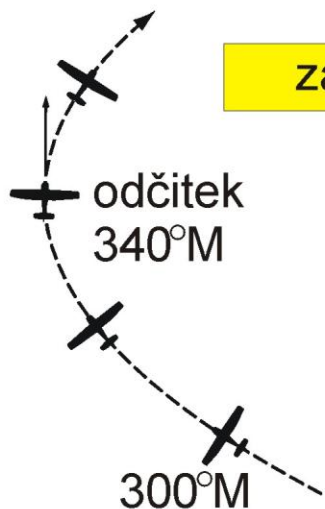
Na južni polobli

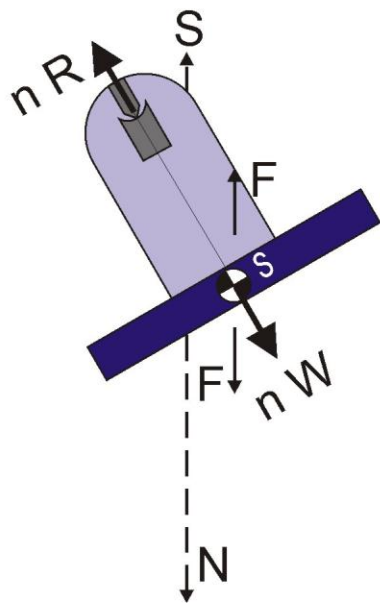
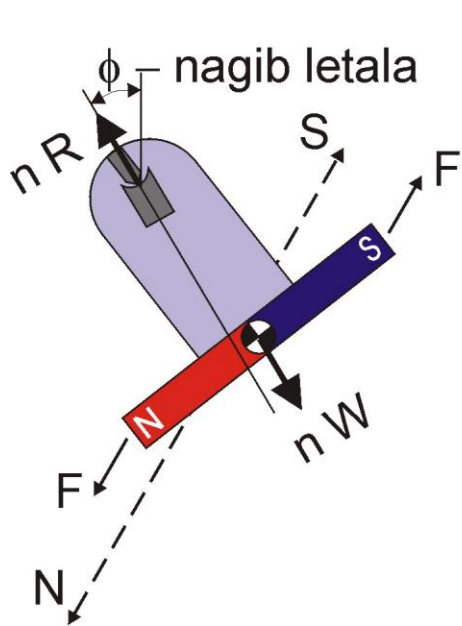
Na severni polobli Zavijanje v severne smeri

zaostaja

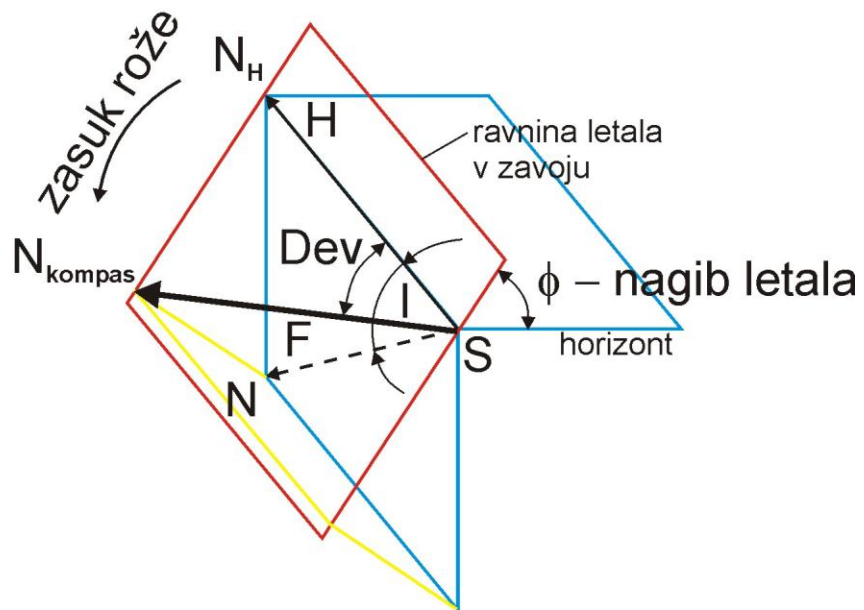
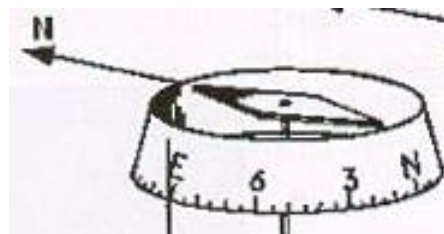
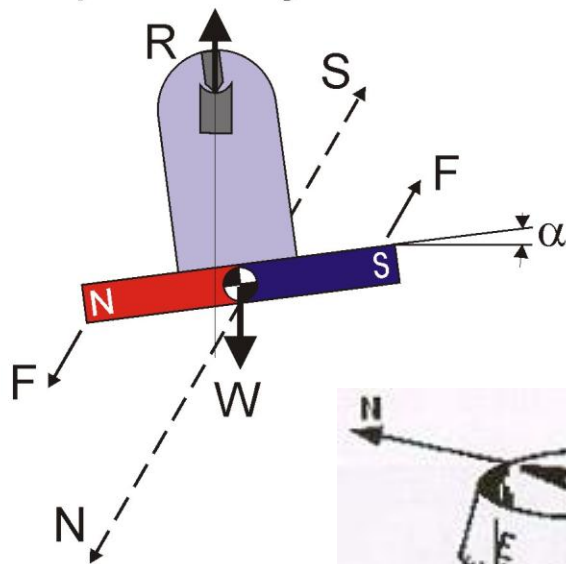

v zavoju
v vzhodnih smereh

v zavoju
v severnih smereh

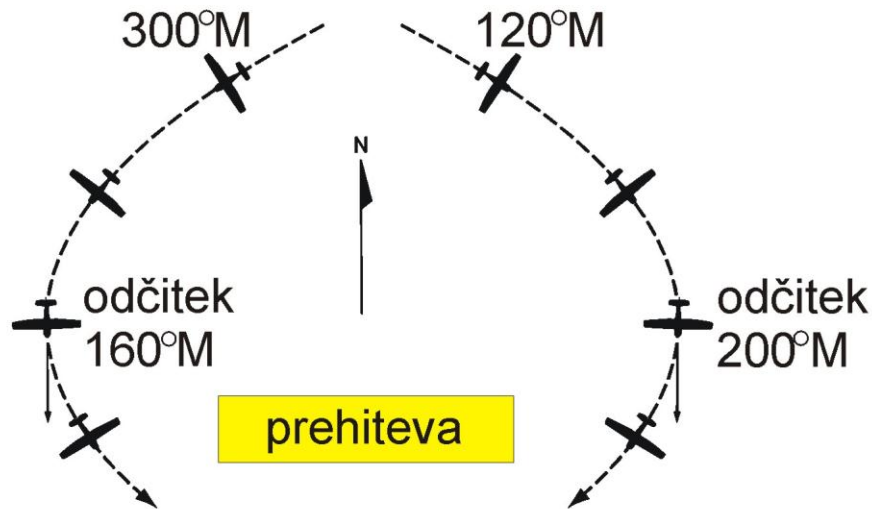

pred zavojem

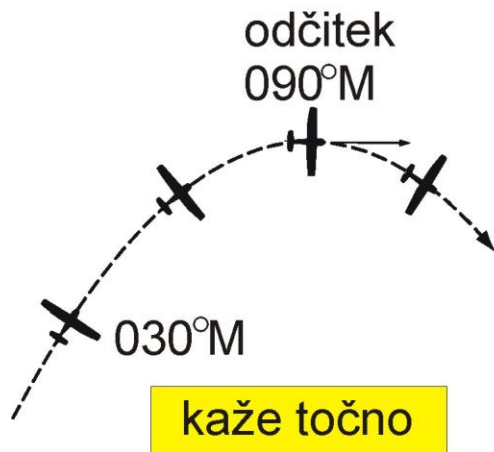

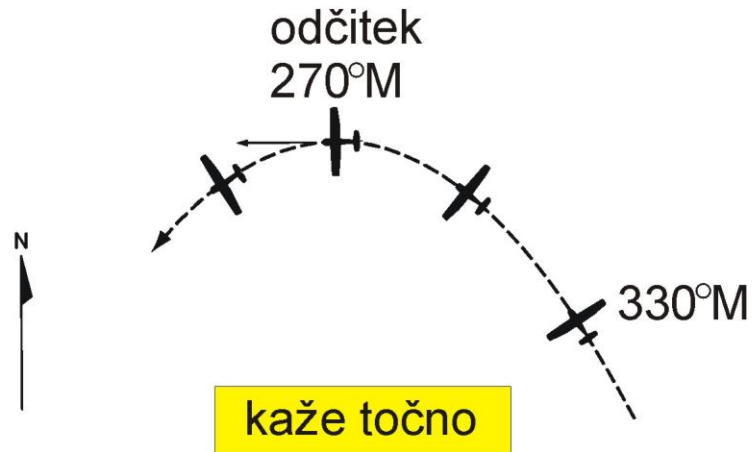
Na severni polobli Zavijanje v južne smeri

zavijanje v vzhodne smeri

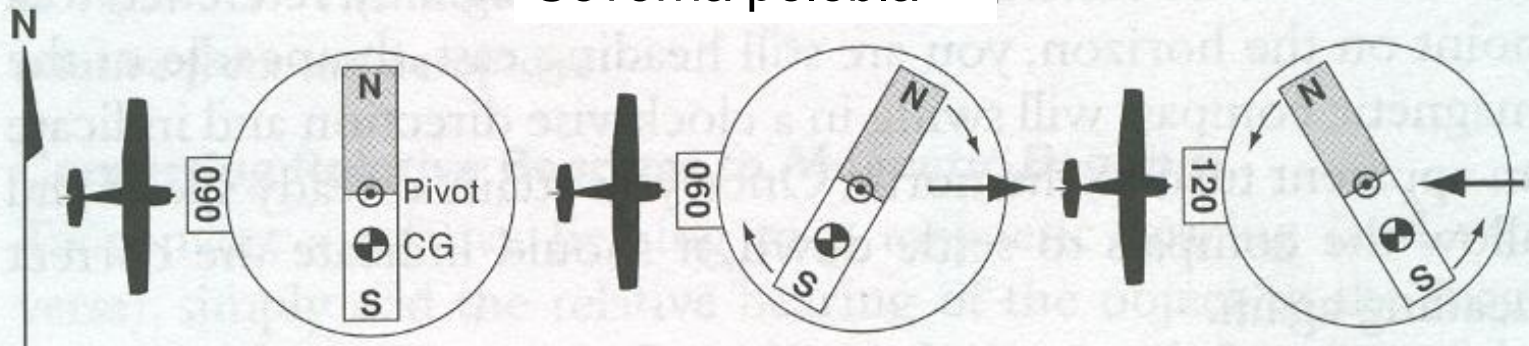
zavijanje v zahodne smeri

Napaka magnetnega kompasa pri pospeševanju in zaviranju na severni polobli

Severna polobla

konstantna hitrost

dejanski kurz 090
odčitek 090

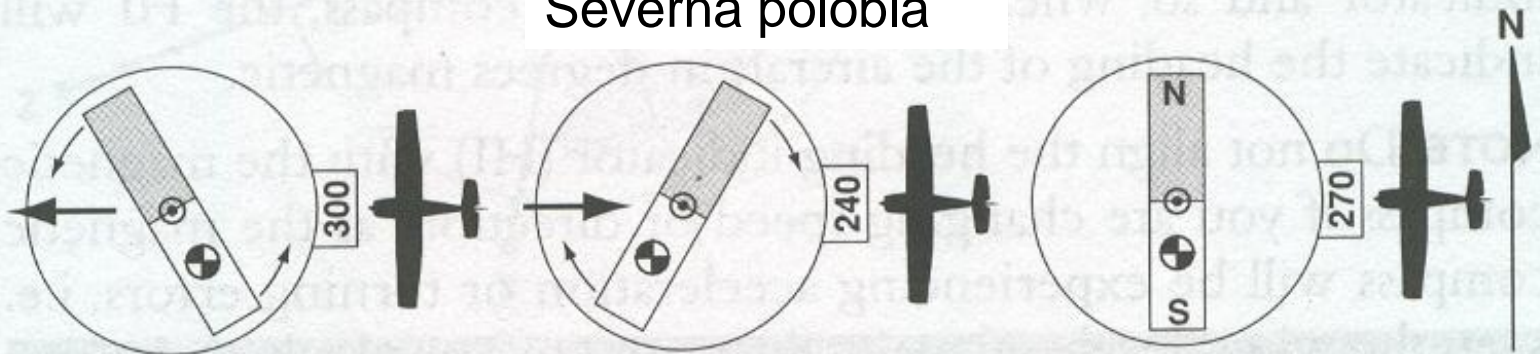
pospeševanje

dejanski kurz 090
odčitek 060

zaviranje

dejanski kurz 090
odčitek 120

Severna polobla

pospeševanje

dejanski kurz 270
odčitek 300

zaviranje

dejanski kurz 270
odčitek 240

konstantna hitrost

dejanski kurz 270
odčitek 270

Pilatus PC-12, magnetni kompas

Pilatus PC-6, magnetni kompas

Boeing 757-300, magnetni kompas in deviacijska tabela

Izračun deviacije kompasa (DK)

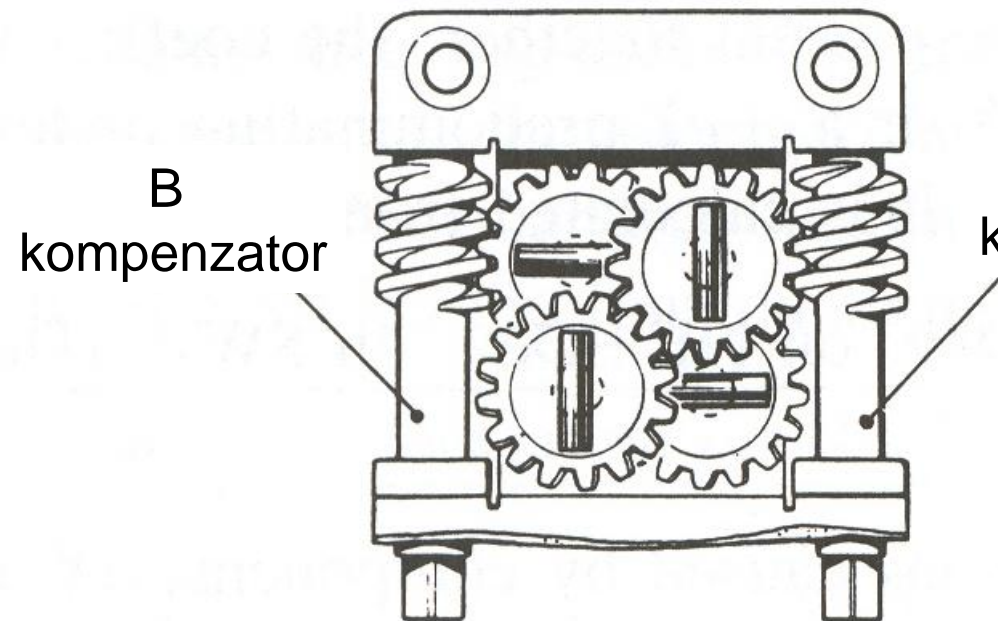
$$DK = A + B \sin(\theta) + C \cos(\theta)$$

$$A = \frac{DK_N + DK_E + DK_S + DK_W}{4}$$

$$B = \frac{DK_E - DK_W}{2}$$

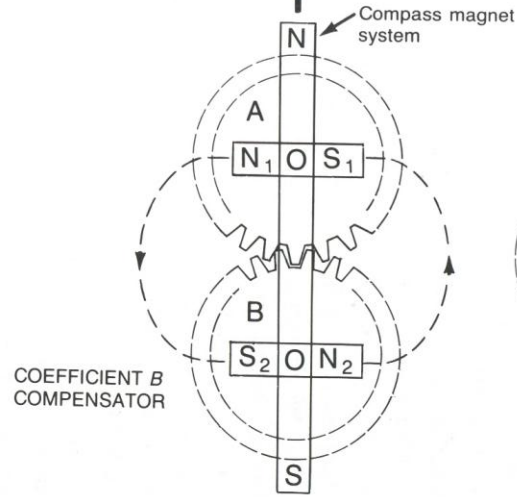
C
kompenzator

$$C = \frac{DK_N - DK_S}{2}$$

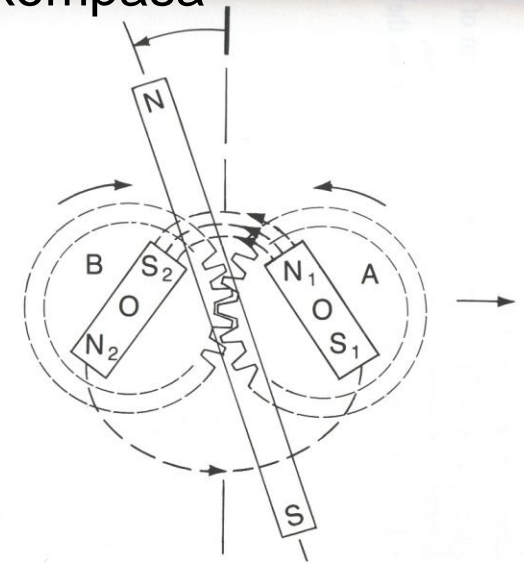
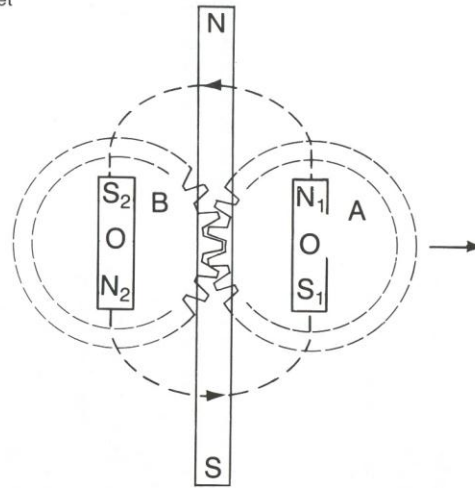

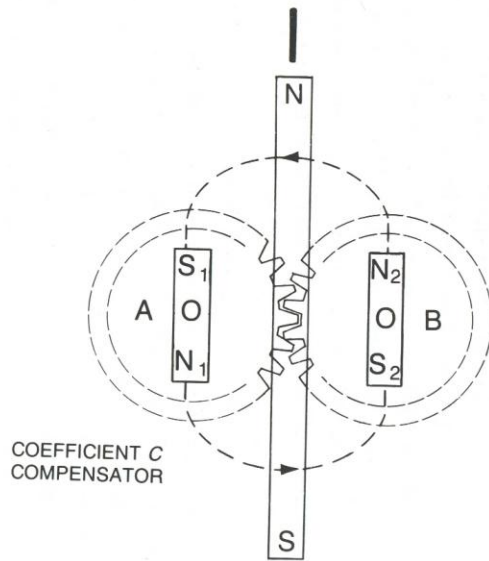
Kompenczacija magnetnega kompasa

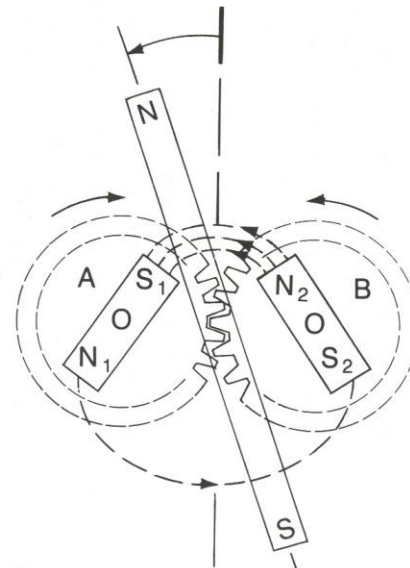
(a)

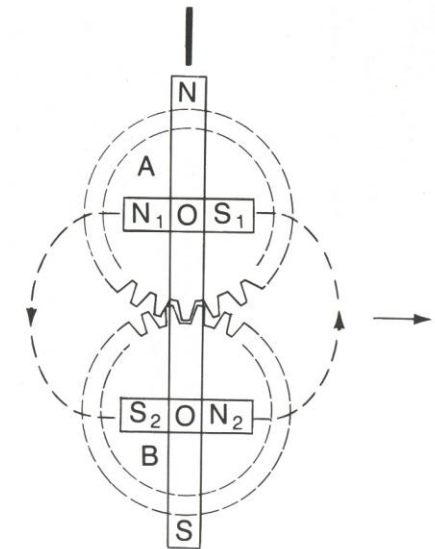
(c)

(d)

(e)

(f)